

לבריאות והצלחת

שמואל בן זכריה וקלרה אידל. מרים בת יהושע ומרתא

וצאצאיהם

חגית בת מרים ושמואל. פתחיה בן חנה ויאיר

וילדיהם: דרור, הלל, אשר, ישי, רות.

עודד בן מרים ושמואל. מעין רבקה בת אורלי ואפרים

וילדיהם: ידידיה, רננה, שירה, אמונה, צורי.

תמר בת מרים ושמואל. רועי בן שרה ומשה.

ובתם: אמונה מרתה

לרפואת חיים שמואל בן סימה

לעילוי נשמת פרל בת רבקה ע"ה

לעילוי נשמת

אלישבע שולביץ ע"ה בת יבלחט"א יעקב אליהו ושרה הורביץ

לעילוי נשמת

הבחור שמואל אלעזר ז"ל בן יבלחט"א נתן ואביבה הורביץ

מסכת תמורה

פרק ראשון הכל ממירין

דף ב'

[ויקרא כ"ז ט"י-י"א] וְאִם בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ מִמֶּנֶּה קָרְבָּן לַה' כֹּל אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ לַה' יִהְיֶה קֹדֶשׁ. לֹא יִחְלִיפוּנוּ וְלֹא יִמִּיר אֹתוֹ טוֹב בְּרָע אוֹ רַע בְּטוֹב וְאִם הֵמֶר יִמִּיר בְּהֵמָה בְּבֵהֶמָה וְהָיָה הוּא וְתַמּוּרְתּוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ.

תמורה

האומר על בהמת חולין, שתהא תחת בהמת קדשים, "זו תחת זו", או "זו תמורת זו", נתקדשה בהמת החולין כקדושת בהמת הקדשים ונקראת תמורה, ומכל מקום גם בהמת הקדשים בקדושתה עומדת, ושתייהן קדושות, שנאמר, "וְאִם הֵמֶר יִמִּיר בְּהֵמָה בְּבֵהֶמָה וְהָיָה הוּא וְתַמּוּרְתּוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ". [ואיש ואשה שווים בדין זה, מהטעם שיתבאר בעזה"י להלן].

ואף על פי שבהמת התמורה מתקדשת באופן הזה, אסור לקדשה כן להיות תמורה, גם אם היא משובחת מבהמת הקדשים, שנאמר, "לֹא יִחְלִיפוּנוּ וְלֹא יִמִּיר אֹתוֹ טוֹב בְּרָע אוֹ רַע בְּטוֹב", והעובר על כך, ועושה תמורה, הרי זה לוקה מלקות ארבעים.

סמיכה ותמורה על ידי היורש

לדעת רבי מאיר [וכן דעת התנא של משנתנו], מי שירש מאביו קרבן, [כגון עולה או שלמים],

נכנס תחת אביו, להיחשב כבעל הקרבן, **לעניין** זה, שאם המיר בו בהמה אחרת, נעשית **תמורה**, שנאמר בדין תמורה, "וְאִם הָמִיר יָמִיר בְּהֵמָה בְּבִהְמָה וְהָיָה הוּא וְתִמְוָתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ", **לרבות את היורש**. ולדין זה רמז התנא של המשנה בריבוי "הכל ממירין".

ומאחר שמצינו שלעניין התמורה [=תחילת הקדש של בהמת התמורה], דין היורש כאביו, יש ללמוד שגם **לעניין ההקרבה** [=סוף הקדש] של הקרבן שירש, דין היורש כאביו, ולכן, **היורש סומך על הקרבן הזה**, ומביא את נסכיו.

ואף שנאמר בעניין הסמיכה, "וְסָמַךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁ קֶרְבָּנוֹ" שלוש פעמים, אין ללמוד מהכתובים הללו, שיוכל אדם לסמוך רק על קרבנו שלו, ולא על קרבן אביו, כי יש ללמוד מהם דברים אחרים. (א) "וְסָמַךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁ קֶרְבָּנוֹ", ולא יסמוך על קרבן נוכרי. (ב) "וְסָמַךְ אֶת יָדוֹ עַל רֹאשׁ קֶרְבָּנוֹ", ולא יסמוך על קרבן חברו. (ג) "וְסָמַךְ אֶת יָדוֹ עַל רֹאשׁוֹ", ללמד שאם כמה בני אדם הביאו קרבן בשותפות, לא די בכך שאחד מהשותפים יסמוך עבור כולם, אלא כל אחד מהשותפים סומך.

ולדעת רבי יהודה, מי שירש קרבן מאביו, [כגון עולה או שלמים], **אינו נכנס תחתיו**, להיחשב כבעל הקרבן, ואינו סומך עליו, שנאמר בעניין הסמיכה, "וְסָמַךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁ קֶרְבָּנוֹ", ללמד, שאדם סומך רק על קרבנו שלו, ולא על קרבן אביו.

וי"א מאחר שלדעת רבי יהודה, מאחד משלושת הכתובים המלמדים סמיכה על קרבנו, יש ללמוד דין זה, אם כן, אינו לומד את שלושת הדינים שלומדים מהם חכמים, וחולק על הדין השלישי, שכל השותפים צריכים לסמוך, ולדעתו, די בכך שיסמוך אחד מהשותפים. וי"א שרבי יהודה מסכים לכל שלושת הדינים הנ"ל, אלא שלדעתו, שנים מהם למדים מכתוב אחד, כי מכתוב אחד יש ללמוד, שאין אדם סומך לא על קרבן נוכרי ולא על קרבן חברו.

ומאחר שמצינו שלעניין ההקרבה [=סוף הקדש] אין היורש סומך כאביו, יש ללמוד שגם לעניין התמורה [=תחילת הקדש] אין היורש כאביו. ולפיכך אם המיר היורש בהמה בבהמה זו, לא נעשית תמורה. והריבוי "הָמִיר יָמִיר" לא בא לרבות את היורש, אלא ללמד דין אחר, כמבואר להלן.

מנין שהאשה עושה תמורה כאיש

אף שכל פרשת תמורה מדברת בלשון זכר, "לֹא יִחְלִיפְנּוּ וְלֹא יָמִיר אֶתֹּו טוֹב בְּרָע אוֹ רָע בְּטוֹב וְאִם הָמִיר יָמִיר בְּבִהְמָה בְּבִהְמָה וְהָיָה הוּא וְתִמְוָתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ", מכל מקום דין האשה כדין האיש.

לדעת רבי יהודה, עניין זה למד **מהריבוי "הָמִיר יָמִיר"**.

ולדעת רבי מאיר – עניין זה למד **מהריבוי "וְאִם"**.

ואף שבשאר מקומות שנאמרה פרשה בלשון זכר, האיש והאישה שווים בה, שנאמר, "וְדָבַר אֶל

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אֹדוּ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מְכַל חַטָּאת
הָאָדָם לְמַעַל מֵעַל בְּה' וְאָשְׁמָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא" ללמד,
שהאישה שווה לאיש לכל עונשים שבתורה.
לעניין תמורה, הוצרך הכתוב לרבות אשה.

- י"ג שהסיבה שהוצרך הכתוב ללמד, שאשה
שווה לאיש לעניין תמורה, כי בכתוב המשווה
אישה לאיש לכל עונשי תורה, נאמר "יַעֲשׂוּ",
ואם כן היה מקום לומר, שרק בדברים שיש
בהם מעשה, הם שווים, אבל לעניין תמורה,
שאינה במעשה, אלא בדיבור, לא יהיו שווים.

- וי"ג שהסיבה שהוצרך הכתוב ללמד, שאשה
שווה לאיש לעניין תמורה, כי היה מקום לומר,
שלא הושוו זה לזה אלא בדברים שהכל שווים
בהם, כלומר יחיד וציבור, אבל לעניין תמורה,
שאין הכל שווים בה, שהיחיד עושה תמורה,
והציבור אין עושים תמורה, [כפי שיתבאר
בעזה"י בפרק שני], גם האשה לא תעשה תמורה.

מי נודר ומקדיש

א. ישראל קטן עד שיהא בן שנים עשרה שנה,
[וכן קטנה עד שתהא בת אחת עשרה שנה],
אפילו אם יודע לשם מי נודר ולשם מי מקדיש,
אין בדבריו כלום.

ב. וישראל גדול, שהוא יותר משלוש עשרה
שנה, [וכן גדולה, שהיא יותר משנים עשרה
שנה], אפילו אם אינו יודע לשם מי נודר ולשם
מי מקדיש, נדרו נדר והקדשו הקדש.

ג. וישראל קטן שהוא יותר משנים עשרה שנה
עד שלוש עשרה, [וקטנה שהיא יותר מאחת
עשרה שנה ועד שנים עשרה], הוא הנקרא
מופלא הסמוך לאיש, ובו יש חילוק. אם יודע
לשם מי נודר ולשם מי מקדיש, נדרו נדר
והקדשו הקדש. ואם אינו יודע לשם מי נודר
ולשם מי מקדיש, אין בדבריו כלום. ודין זה למד
מהריבוי האמור בפרשת ערכין, "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ כִּי יִפְלֵא נֶדֶר בְּעַרְפָּד נִפְשֹׁת לַה'",
לרבות מופלא סמוך לאיש.

ד. הנוכרי שנדר או נדב קרבן, הרי זה קדוש,
ומקבלים אותו ממנו, שנאמר, "דַּבֵּר אֶל אֶהֱרֹן וְאֶל
בְּנָיו וְאֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ מִבֵּית
יִשְׂרָאֵל וּמִן הַגֵּר בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִקְרִיב קֶרְבָּנוּ לְכָל נְדָרֵיהֶם
וּלְכָל נְדָבוֹתָם אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ לַה' לְעֹלָה", לרבות את
הנוכרים, שנודרים נדרים ונדבות כישראל.
[ולהלן יתבאר בעזה"י דין קדשי הנוכרים].

ישראל מופלא סמוך לאיש ונוכרי לעניין תמורה
שני אלו, כלומר, ישראל שהוא מופלא הסמוך
לאיש [=בן שנים עשרה שנה], וכן נוכרי, שווים
הם בכך, שאף על פי שאינם בני מצוות,
כשהקדישו בהמה לקרבן, היא מתקדשת.

ומתחילה היה נראה, שמשום כך נסתפק בהם
רמי בר חמא, האם הם עושים תמורה,

כשהקדישו בהמה לקרבן שיקרב לצורך עצמם, [שהיא מתקדשת לכך], ואחר כך אמרו על בהמת חולין, שתהא תחתיה, האם **מאחר שהקדשם הקדש**, גם תמורתם תמורה, או **מאחר שאינם בני מצוות**, אין **תמורתם תמורה**, כי לעניין תמורה נאמר, "לא יחליפנו ולא ימיר אתו טוב בָּרַע או רַע בְּטוֹב וְאִם הָמִיר יָמִיר בְּהֶמָּה בְּבִהְמָה וְהָיָה הוּא וְתִמְוַרְתּוֹ וְהָיָה קֹדֶשׁ", **להקיש את התמורה לאיסור שבה, וללמד שמי שאינו אסור לעשות תמורה**, [כגון מי שאינו בן מצוות], לא יוכל לעשות תמורה.

ומבואר בגמרא, שאף שבשני אלו יש להסתפק כן, מכל מקום חלוקים הם זה מזה, שכן ישראל שהוא מופלא הסמוך לאיש, אף שאינו בן מצוות, עתיד הוא להיות בן מצוות, מה שאין כן נוכרי, שאינו עתיד להיות בן מצוות, ואם כן, יתכן שמופלא הסמוך לאיש תהא תמורתו תמורה, אף על פי שאין אסור לעשות תמורה, כי עתיד להיות אסור בדבר, אבל הנוכרי שאינו עתיד להיות אסור בדבר, לא יעשה תמורה.

ומסקנת הגמרא, שלא נסתפק רמי בר חמא בדבר זה מעולם, שכן בברייתא [שתתבאר בעזה"י בדף ג'] **מבואר שהנוכרי אינו עושה תמורה.**

שלושה דינים שאמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן

א. המקדיש מוסיף חומש.

- י"מ שכוונתו לומר **מקדיש ולא ממיר**, כלומר מי שהקדיש קרבן, ונפל בו מום, ובא לפדותו, מוסיף חומש על שווי הקרן, אבל מי שעשה תמורה, ונפל בה מום, ובא לפדותה, אינו מוסיף חומש, שנאמר, "וְאִם הִמְקִדִישׁ יִגָּאֵל אֶת בֵּיתוֹ וַיִּסֹּף חֲמִישִׁית כֶּסֶף עֶרְכָּדָּ עָלָיו וְהָיָה לוֹ", ללמד שעל הקדש ראשון מוסיפים חומש, ולא על הקדש שני כגון תמורה.

- וי"מ שכוונתו לומר **מקדיש ולא אחר**, כלומר, מי שהקדיש בית או שדה, ובא לפדותו, מוסיף חומש על שווי הקרן, שנאמר, "וְאִם הִמְקִדִישׁ יִגָּאֵל אֶת בֵּיתוֹ וַיִּסֹּף חֲמִישִׁית כֶּסֶף עֶרְכָּדָּ עָלָיו וְהָיָה לוֹ", אבל אם אדם אחר בא לפדותו, אינו מוסיף חומש.

ב. המתכפר עושה תמורה.

כלומר אין אדם עושה תמורה אלא לקרבן שעומד להיקרב בעבורו, בין שהקדישו הוא, ובין שהקדישו אחר בעבורו.

אבל המקדיש שאינו מתכפר, כגון שהקדיש בהמה בעבור חבירו, המקדיש **אינו עושה לה תמורה**, ואם אמר על בהמת חולין שתהא תחתיה, לא אמר כלום.

ג. התורם משלו על של חבירו טובת הנאה שלו.

כלומר מי שהפריש תרומות ומעשרות מטבל שלו, כשיעור הצריך לפטור את תבואתו ואת תבואת חבירו, וכוונתו לפטור את תבואת חבירו, אף על פי שהתרומות ומעשרות פוטרות

את הטבל של חבירו, מאחר שהפרישם משלו, טובת הנאה שלו, ויכול לתת את התרומות ומעשרות לאיזה כהן ולוי שירצה, ואם אמר לו ישראל, כך סלע זה, ותן את התרומה לכהן שהוא בן בתי, הסלע שייך לתורם, ולא לזה שתרמו בשבילו.

ולקמן בדף י', למדו את הדין הזה מהכתוב, "כִּי תִכְלֶה לַעֲשֹׂר אֶת כָּל מַעֲשֹׂר תְּבוּאָתְךָ בַּשָּׂנָה הַשְּׁלִישִׁת שָׁנַת הַמַּעֲשֹׂר וְנִתְּתָה לְלוֹי לְגֵר לִיתּוֹם וְלֹאֲלֻמָּנָה וְאָכְלוּ בְּשַׁעְרֶיךָ וְשָׂבְעוּ" (דברים כ"ו י"ב).

ישראל הבא לעשות תמורה

לקרבן שהקדיש הנוכרי עבורו

כבר נתבאר, שכשישראל מקדיש קרבן בעבור חבירו, זה שבעבורו הוקדש הקרבן [=המתכפר], הוא העושה לו תמורה. וכמו כן נתבאר, שהנוכרי אף כשהקרבן מוקדש בעבורו, אינו עושה תמורה.

וספקו של רמי בר חמא הוא, מה הדין כשגוי הקדיש קרבן בעבור ישראל.

האם מאחר שבכל קרבן, עושה התמורה הוא זה שבעבורו הוקדש הקרבן [=המתכפר], ואם כן, בזה, מאחר שהוקדש הקרבן בעבור ישראל, הרי זה עושה לו תמורה.

או מאחר שהנוכרי אינו עושה תמורה לקרבנו, כמו כן גם ישראל אינו עושה תמורה לקרבן שהקדיש הגוי בעבורו, כי מאחר שקדושת הקרבן מחמת הגוי, שאינו ראוי לעשות תמורה, אף כשקדש בעבור ישראל, לא יוכל ישראל לעשות תמורה.

ועמד הספק בתיקו.

דף ג'

קדשי עובדי כוכבים

נאמר בתורה, "אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן הַגֵּר בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִקְרִיב קֶרְבָּנוּ לְכָל נִדְרֵיהֶם וּלְכָל נִדְבוֹתָם אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ לָהּ לְעֹלָה" וכפלה תורה את המילה "אִישׁ", לרבות את העובדי כוכבים, ללמד שנודרים ונודבים קרבנות כישראל, ומקריבים אותם עבורם בבית המקדש.

לדעת רבי יוסי – מאחר שנתרבו הגויים לדין זה, קרבנם קרבן גמור לכל דבר, ככל הדינים האמורים בקרבנות ישראל.

ולדעת רבי שמעון – אף על פי שנתרבו הגויים להבאת קרבנות, אין דין קרבנותיהם כקרבנות ישראל לכל הדברים הבאים:

א-ב. מעילה ואיסור הנאה.

אין דין מעילה בקדשיהם של עובדי כוכבים, שנאמר שבעניין מעילה, "נִפְשׁ כִּי תִמְעַל מֵעַל וְחֻטָּאָה

בְּשִׁנְיָהּ", ללמוד בגזרה שווה מהאמור בעניין תרומה, "וְלֹא יִשְׂאוּ עָלָיו חֲטָא", שכשם שבעניין התרומה אין הכתוב מדבר אלא בבני ישראל, שנאמר, "וַיִּנְזְרוּ מִקְדָּשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", כך אין פרשת מעילה אלא בבני ישראל. **ומכל מקום מודה רבי שמעון שחכמים אסרו להנות מקדשי הגוים.**

וכל זה בקדשי מזבח, שהם קדושת הגוף כתרומה, אבל מה שהקדישו עובדי כוכבים לבדק הבית קדושת דמים, יש בו מעילה, כי אין ללמוד מההיקש של פרשת מעילה לתרומה, אלא שבדבר שיש בו קדושת הגוף כתרומה, יש בו מעילה רק בקדשי בני ישראל.

ג. פגול נותר וטמא.

קדשי גויים אין חייבים על אכילתם משום **פיגול או נותר או טמא**, שכן לעניין טומאה נאמר, "דָּבַר אֶל אֱהֲרֹן וְאֶל בְּנָיו וַיִּנְזְרוּ מִקְדָּשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִחַלְלוּ אֶת שֵׁם קְדָשֵׁי אֲשֶׁר הֵם מִקְדָּשִׁים לִי אֲנִי ה'", ודין נותר למד ממנו בגזרה שווה, שנאמר בו, "וְאֶכְלֹוּ עֹנֹוֹ יִשָּׂא פִי אֶת קֹדֶשׁ ה' חָלַל וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מֵעַמִּיקָה", ודין פיגול למד מדין נותר בגזרה שווה, שכן נאמר בו, "וְהִנֵּפֶשׁ הָאֶכְלָת מִמֶּנּוּ עֹנָה תִּשָּׂא".

ד. תמורה.

- י"ג שדין זה, שקדשי גוים אינם עושים **תמורה**, למד ממה שנאמר בתחילת עניין, "דָּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל".

- וי"ג שדין זה שקדשי גוים אינם עושים תמורה, למד בהיקש, שכן (א) במעשר דגן נאמר "בני ישראל", ללמד שאינו נוהג בגוים. (ב) ומעשר בהמה הוקש למעשר דגן, שנאמר, "עשר תעשר", והכוונה לשני המעשרות הללו, ואם כן גם מעשר בהמה נוהג רק בבני ישראל. (ג) ותמורה הוקשה למעשר בהמה, שנאמר במעשר, "והיה הוא ותמורתו", ואם כן גם תמורה נוהגת רק בבני ישראל.

ויש דבר שלא נחלקו בו רבי יוסי ורבי שמעון, והוא **שלדברי שניהם, עובדי כוכבים אינם מביאים נסכים בפני עצמם**, כי נאמר בפרשת נסכים הבאים בפני עצמם "הָאֶזְרָח", ללמד, שרק האזרח, כלומר ישראל, מביאם, אבל עובדי כוכבים אינם מביאים.

אבל נסכים הבאים עם הבהמה, מקריבים עבורם, כי נאמר בהם, "כִּכָּה יַעֲשֶׂה לְשׂוֹר ...", ללמד שהחובה תלויה בקרבן, ולא במקריב, ולכן אם העובד כוכבים הביא נסכים עם הבהמה, מקריבים משלו, ואם לא הביא, תנאי בי"ד הוא, שיביאו משל ציבור.

לא שאדם רשאי להמיר אלא שאם

המיר מומר וסופג את הארבעים

להלן [בסוף דף ד'] יתבאר בעזה"י, שנחלקו חכמים ורבי יהודה, האם מי שעבר באיסור לא תעשה, בלא לעשות מעשה [=לאו שאין בו מעשה] לוקה על כך. שלדעת רבי יהודה, לאו שאין בו מעשה לוקים עליו. ולדעת חכמים, אין לוקים עליו.

ובמשנתנו מבואר, שהעובר על הכתוב, "לא יחליפנו ולא ימיר אתו", אף על פי שלא חטא במעשה אלא בדיבור, הרי זה לוקה על כך, ונאמרו בגמרא כמה אופנים כדעת מי משנתנו.

א. מתוך דברי רב היה נראה, שלדעת האומרים לאו שאין בו מעשה אין לוקים עליו, אין יוצא מכלל זה, וכל לאוין שאין בהם מעשה, אין לוקים עליהם, ובכלל זה לאו האמור לעניין תמורה, שאינו במעשה אלא בדיבור, ואם כן, דין משנתנו, שהממיר לוקה, תלוי במחלוקת רבי יהודה וחכמים, והוא כדעת רבי יהודה, אבל לדעת חכמים הממיר אינו לוקה.

ב. מדברי רבי אבין אמר רב עמרם אמר רבי יצחק משום רבי יוסי הגלילי מבואר, שאף לדעת חכמים, האומרים, שלאו שאין בו מעשה אין לוקים עליו, יש כמה לאוין היוצאים מכלל זה, [כפי שיתבאר בעזה"י להלן], ובין הלואין הללו שלוקים עליהם אף על פי שאין בהם מעשה, לא תעשה של תמורה, שבו הכל מודים, שאף על פי שאין בו מעשה, לוקים עליו, ואם כן, דין משנתנו הוא כדברי הכל.

ג. מדברי רבי יוחנן עצמו מבואר, שלא תעשה האמור לעניין תמורה, אף על פי שאינו במעשה אלא בדיבור, הרי זה נחשב כלאו שיש בו מעשה, כי הדיבור עושה מעשה, שעל ידי הדיבור בהמת חולין נעשית בהמת קדשים, ואם כן, איסור זה אינו תלוי כלל במחלוקת לעניין לאו שאין בו מעשה, ובו הכל מודים שנחשב כלאו שיש בו מעשה, ולוקים עליו, ודין משנתנו כדברי הכל.

לאוין שאין בהם מעשה

שלוקים עליהם גם לדעת חכמים

כבר נזכר, שנחלקו רבי יהודה וחכמים, אם לוקים על לאו שאין בו מעשה, ולדעת חכמים אין לוקים עליו. וכבר נתבאר, שמדברי רב נראה, שכן דעת חכמים בכל לאוין שאין בהם מעשה, בלא יוצא מן הכלל. אולם לדברי רבי אבין אמר רב עמרם אמר רבי יצחק משום רבי יוסי הגלילי, יש כמה לאוין שאין בהם מעשה, שבהם מודים חכמים, שהעובר עליהם לוקה. ולהלן יתבאר בעזה"י, מה הם הלאוין הללו, ומדוע יש בהם מלקות.

א. נשבע.

הנשבע שבועת שוא, כלומר, שבועה לשנות את הידוע, כגון נשבע על יום שהוא לילה, אף על פי

שלא חטא במעשה אלא בדיבור, הרי זה לוקה על כך, שנאמר "לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא", ללמד, שמי שישא את שם ה' לשוא, כלומר בשבועת שוא, ה' לא ינקה אותו, [כלומר לא יעניש אותו לנקותו], ומתוך שנאמר שה' לא ינקה אותו, יש ללמוד, שדווקא ביי"ד של מעלה לא ינקו אותו, אבל ביי"ד של מטה ילקו אותו וינקו אותו.

ומתוך שנאמר בכתוב הזה, "לשוא" שתי פעמים, "לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא", למד רבי יוחנן, שלא רק על שבועת שוא בלא מעשה לוקים, אלא **אף על שבועת שקר בלא מעשה לוקים**, ומסקנת הגמרא [=רבי אבהו], שהכוונה לנשבע לשנות את שאינו ידוע לכל, כגון נשבע שאכל, ובאמת לא אכל, או נשבע שלא אכל, ובאמת אכל. נואף שהיה מקום להעמיד את הריבוי לאופן אחר של איסור שבועה בלא מעשה, והוא כשנשבע שיאכל ולבסוף עבר על שבועתו ולא אכל, ונמצא עובר על השבועה בלא מעשה, מכל מקום, מסתבר להעמיד את הריבוי באופן הדומה לשבועת שוא, שהיא שבועה על מה שכבר נעשה, כלומר שנשבע על היום שהוא לילה, והרי היום כבר נעשה, וכמו כן הנשבע שלא אכל ובאמת כבר אכל, הדבר כבר נעשה, מה שאין כן כשנשבע שיאכל, ולאחר מכן לא אכל, שלא נעשה הדבר עד שלאחר השבועה עבר עליה].

ב. ממיר.

העושה בהמה תמורה אף על פי שלא חטא במעשה אלא בדיבור הרי זה לוקה. ולדעת רבי יוחנן, הסיבה לכך, משום שחטא זה נחשב חטא במעשה, כי על ידי דיבורו, שאמר, 'זו תמורת זו', נעשה מעשה, שבהמת חולין נעשית בהמת קדשים.

ג. מקלל את חברו בשם.

המקלל את חברו בשם, כגון שאומר לחבירו "יככה ה'", אף על פי שלא חטא במעשה אלא בדיבור, הרי זה לוקה, שנאמר, "אם לא תשמר לעשות את כל דברי התורה הזאת הפתויים בספר הזה ליראה את השם הנכבד והפורא הזה את ה' אלקיך", [כלומר, שיתירא שלא להוציא השם לבטלה, וכן מקלל את חברו בשם מוציאו לבטלה. אז] "והפלא ה' את מפתח ואת מפות זרעך מפות גדלות ונאמנות וקלים רעים ונאמנים", והפלאה זו היא מלקות של ביי"ד, שכן נאמר בעניין הכאת ביי"ד, "והיה אם בן הפות הרשע והפילו השפט והכהו לפגיו כדי רשעתו במספר".

אבל אין לומר שהכתוב הזה בא לענוש את המזכיר שם שמים אף בשבועת אמת, כי נאמרו כמה כתובים, שיש ללמוד מהם שמותר להישבע באמת.

(א) בעניין שומר שכר שטוען טענת אונס נאמר, "שבעת ה' תהיה בין שניהם אם לא שלח ידו במלאכת רעהו ולקח בעליו ולא ישלם", הרי שצוותה תורה על השבועה, ואין בה איסור. [אלא שאם היה כתוב זה לבדו, היה מקום

לומר, שבאמת יש לנשבע עוון, אלא מאחר שנעשה שומר, עליו להישבע לפייס דעתו של המפקיד, אבל הוא לא ינקה, ועל כך שהביא עצמו לידי שבועה, ילקה, ורק מתוך שנאמרו עוד כתובים, למדנו, ששבועה על אמת מותרת לגמרי].

(ב) כתוב נוסף המלמד על כך שמותר להישבע על אמת, הוא הכתוב בפרשת ואתחנן, "אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ תִּירָא וְאֵתוֹ תַעֲבֹד וּבְשֵׁמוֹ תִשָּׁבַע".

אלא שגם בכתוב זה לא די ללמד שכל שבועת אמת מותרת, כי אם לא היה כתוב נוסף, היה מקום לומר, שלא התירה תורה שבועה אלא לקיים את המצוות, כמאמר רב, מנין שנשבעים לקיים את המצוות, שנאמר, "נִשְׁבַּעְתִּי וְאֶקְיָמָהּ לְשֹׁמֵר מִשְׁפָּטֵי צְדָקָה".

(ג) כתוב שלישי המלמד על כך שמותר להישבע על אמת, הוא הכתוב בפרשת עקב, "אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ תִירָא אֵתוֹ תַעֲבֹד וּבֹו תִדְבֹק וּבְשֵׁמוֹ תִשָּׁבַע", וממנו יש ללמוד, שמותר להישבע כל שבועה שהיא שבועת אמת. ואם כן הנשבע על אמת ודאי אינו בכלל הכתוב "אם לא תשמר ... לִירָאָה אֶת הַשֵּׁם ... וְהִפְלָא ה' אֶת מִכְתָּבְךָ ...".

וכמו כן אין לומר, שהכתוב הזה בא לענוש במלקות את המוציא שם שמים לבטלה בלא קללה, אבל המקלל את חברו בשם, שחטא בשתים, [שקלל חברו, וגם הזכיר שם שמים לבטלה], לא יספיקו לו מלקות.

- והסיבה לכך היא, שעל כרחך לא בא הכתוב לענוש את המוציא שם שמים לבטלה אלא את המקלל חברו בשם, שכן כלל בידינו, אין עונשים אלא אם כן מזהירים, כלומר לא יבוא עונש בתורה אלא על דבר שהזהירה תורה שלא לעשותו, ובין שני הדברים הנ"ל, רק על קללת חברו הזהירה תורה שלא לעשות כן, שנאמר "לא תקלל חרש", אבל על הזכרת שם שמים לבטלה לא נאמרה אזהרת לא תעשה, אלא רק אזהרת עשה, שנאמר, "אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ תִירָא".

- י"ג שלא אמרו בגמרא אלא את הטעם הנ"ל. וי"ג שהטעם הנ"ל הוא הטעם השני שנאמר בגמרא, אבל יש טעם נוסף לכך, שודאי בא הכתוב לענוש את המקלל את חברו, אף על פי שחטא בשתים, שכן מבואר במסכת סנהדרין, שהמקלל אומללים בשם, שעובר על האיסור "לא תקלל חרש", לוקה על כך, אף שחטא בשתים כנ"ל, ואם כן גם החוטא בשתים לוקה.

ד. ולדעת רבי אלעזר, גם מקדים תרומה לביכורים. [והוא הדין לשאר שינויים מהסדר הראוי, שהוא, (א) בכורים (ב) תרומה (ג) מעשר ראשון (ד) מעשר שני או מעשר עני]. ודין זה יתבאר בעזה"י בדף ד'.

שבועה שאוכל ככר זה

היום ועבר היום ולא אכלה

הנשבע שיאכל איזה דבר היום, ועבר היום ולא

אכל, ובכך עבר על שבועתו, מודים רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש שאינו לוקה על כך.

לדעת רבי יוחנן – הסיבה לכך שאינו לוקה, כי לא חטא במעשה, וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו.

ולדעת רבי שמעון בן לקיש – הסיבה לכך שאינו לוקה, כי אין אדם לוקה אלא כשיחטא אחרי שהיתרו בו כדין, אבל על חטא זה אי אפשר להתרות בו כדין, כי לדעת רבי שמעון בן לקיש, אין התראה כדין אלא התראת ודאי, כלומר שאומרים לאדם אם תעשה כך וכך עכשיו, אתה חוטא בוודאי, אבל זה, כשיאמרו לו אם לא תאכל עכשיו תעבור על שבועתך, אין הדבר ודאי [=אלא התראת ספק], כי אם לא יאכל מיד, יוכל לאכול עד סוף היום, ולא יעבור על שבועתו, ומאחר שאי אפשר להתרות בו כדין, אינו לוקה על חטאו [=כל התראת ספק אין לוקין עליה].

דיוק המשנה זוהי שבועת ביטוי

שנינו במסכת שבועות, שהנשבע [על העתיד] שלא יאכל איזה דבר, ועבר על שבועתו ואכלה, זוהי שבועת ביטוי האמורה בכתוב, "או נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבַטָּא בְּשִׁפְתַיִם לְהַרְעֵ אוֹ לְהִיטִיב לְכָל אֲשֶׁר יִבְטָא הָאָדָם בְּשִׁבְעָה", **שכשעבר על שבועתו במזיד**, הוא לוקה, **וכשעבר על שבועתו בשוגג**, הוא **חייב קרבן עולה** ויורד. [וכן הדין אם נשבע כמה פעמים שאינו חייב אלא אחת כי אין שבועה חלה על שבועה].

ומתחילה רצו לדייק מלשון אותה משנה, ["זוהי שבועת ביטוי שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד"], שדווקא בשבועה זו [על העתיד], נאמר דין מלקות וקרבן, **אבל יש שבועה אחרת שאינה כמותה, ואין בה חיוב מלקות וקרבן. ולכאורה הכוונה לנשבע לשעבר**, כגון שנשבע שאכל ובאמת לא אכל, **ואם כן מבואר בזה, שאין לוקין על שבועה זו, שלא כדברי רבי אבהו**, [לעיל אות א'].

- **ודחו זאת, כי יש לומר**, שאין לדייק מהמשנה הזו, שהנשבע לשעבר אינו לוקה על המזיד כשבועת ביטוי של המשנה, **אלא שהנשבע לשעבר אינו מביא קרבן על השוגג**, [כדעת רבי ישמעאל שאין קרבן על שבועת ביטוי אלא בלהבא ולא בלשעבר], **אבל על המזיד הוא לוקה גם בלשעבר**. [אולם לא נתקיימה דחייה זו כי מהמשך המשנה מבואר שאינה כדעת רבי ישמעאל אלא כדעת רבי עקיבא האומר שיש חיוב קרבן גם על שבועה לשעבר].

- **ולמסקנת הסוגיה**, דחו את הדיוק הנ"ל מהמשנה, **ואמרו**, שאין לדייק מהמשנה הזו, שהנשבע לשעבר אינו לוקה על המזיד כשבועת ביטוי של המשנה, אלא **שהנשבע על העתיד ועבר על השבועה בלא מעשה פטור ממלקות וקרבן**, כגון שנשבע שיאכל ולא אכל, ומסתבר שזה מה שיש לדייק מהמשנה, שכן דין המשנה

מדבר על שבועה להבא [שלא אוכל], ואם כן ודאי יש לדייק ממנו דין שבועה להבא [שאוכל].

דיוק המשנה זוהי שבועת שוא

שנינו במסכת שבועות, שהנשבע לשנות את הידוע לאדם, כגון נשבע על עמוד של אבן שהוא של זהב, זוהי שבועת שוא האמורה בכתוב, "לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא כי לא ינקה ה' את אֲשֶׁר יִשָּׂא אֶת שְׁמוֹ לְשׂוֹא", **שכשנשבע במזיד לוקה, וכשנשבע בשוגג פטור לגמרי.**

ומתחילה רצו לדייק מלשון אותה משנה, [זוהי שבועת ביטוי שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד], שדווקא בשבועה זו, נאמר דין מלקות, אבל יש שבועה אחרת שאינה כמותה, ואין בה חיוב מלקות. ולכאורה הכוונה לנשבע לשנות את שאין ידוע, כגון שנשבע שאכל ובאמת לא אכל, ואם כן מבואר בזה, שאין לוקין על שבועה זו, שלא כדברי רבי אבהו, [לעיל אות א'].
ודחו זאת, כי יש לומר, שאין לדייק מהמשנה הזו, שהנשבע לשנות את שאינו ידוע אינו לוקה, אלא שהנשבע לשעבר אינו פטור מקרבן, [כדעת רבי עקיבא שיש קרבן על שבועת ביטוי אף בלשעבר].

דף ד'

המקדים תרומה לביכורים

כך הוא הסדר הראוי להפריש מתנות מהתבואה. (א) כשמתמלאת התבואה ונגמר גידולה מפריש ממנה ביכורים. (ב) כשנגמר מלאכת התבואה למעשרות מפריש תרומה. (ג) ולאחר מכן מפריש מעשר ראשון. (ד) ולאחר מכן מפריש מעשר שני או מעשר עני.

והמשנה את הסדר, ומקדים את המאוחר, הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר, "מִלְאָתְךָ וְדִמְעָךָ לֹא תֵאַחֵר", "מִלְאָתְךָ" אלו הביכורים, שהתבואה נקבעת להם כשהיא מתמלאת, "וְדִמְעָךָ" זו התרומה, שהיא מדמעת, [כלומר כשהיא מתערבת עם החולין, הכל נעשה מדומע, ואסור לזרים, אלא אם כן יש מאה חלקים של חולין כנגד התרומה], ואמרה תורה "לא תֵאַחֵר", כלומר לא תאחר את המוקדם לעשותו מאוחר, והמאוחר את המוקדם, ומקדים את המאוחר, הרי זה עובר בלא תעשה.

ומבואר מתוך הסוגיה, שלא רק את סדר התרומה והביכורים אסור לשנות, אלא גם את סדר שאר הדברים שמפרישים מהתבואה, כגון מעשר ראשון, ומעשר שני, שנאמר, "וְדִמְעָךָ לֹא תֵאַחֵר", המלמד, שכל שישנו בכלל דימוע, הרי הוא בבל תאחר, כלומר כל שיש בו דין תרומה, יש בכל הפרשותיו איסור בל תאחר, ולכן גם אם הקדים מעשר שני למעשר ראשון עובר בבל

ובמכילתא למדו את הסדר של הדברים הללו מסברא, שכן, יש להקדים ביכורים לתרומה, משום שביכורים חמורים שיש להם ארבע שמות "ראשית" ו"מלאה" ו"תרומה" ו"ביכורים", ותרומה אין לה אלא שלשה שמות, "ראשית", ו"דמעה", ו"תרומה". ויש להקדים תרומה למעשר ראשון, שאין לו אלא שני שמות, "מעשר" ו"תרומת מעשר". ויש להקדים מעשר ראשון למעשר שני, שאין לו אלא שם אחד, "מעשר שני".

ואף שלדברי הכל אסור לשנות את הסדר, נחלקו חכמים, האם יש עונש מלקות למי שמשנה את הסדר. לדעת רבי יוסי ברבי חנינא, העובר על איסור זה אינו לוקה. ולדעת רבי אלעזר, העובר על איסור זה לוקה.

- ומתחילת הסוגיה היה נראה, שלדברי הכל לאו זה הוא לאו שאין בו מעשה, אלא שנחלקו האם הוא כשאר לאוין שאין בהם מעשה שאין לוקים עליהם, [כן דעת רבי יוסי ברבי חנינא]. או שהוא כאותם לאוין שאין בהם מעשה שלוקים עליהם, מאחר שכך נתפרש בהם בכתוב, והרי נאמר בכתוב "לא תֵאַחַר", ומכאן שלוקים על לאו זה, [כן דעת רבי אלעזר].

- אולם למסקנת הסוגיה נראה, שלדברי הכל לאו זה נחשב כלאו שיש בו מעשה, [כדעת רבי יוחנן לעניין תמורה], משום שבדיבורו עושה מעשה, שקורא לתבואה שם תרומה ובכך חולין נעשה קדוש, וזה טעמו של רבי אלעזר שאמר שלוקים עליו. והסיבה שרבי יוסי ברבי חנינא חולק, ואומר שהחוטא בכך אינו לוקה, כי זהו לאו הניתק לעשה, שכן מי שעבר והקדים את המאוחר, תקנתו שעתה יפריש את המוקדם, שנאמר, "מכל מעשרותיכם תרימו", ובכך תהא התבואה מתוקנת, ומאחר שיש כאן עשה, לתקן את מה שעיוות בלאו, אין לוקים על הלאו.

הפרשת מעשרות שתי

כלכלות של טבל מזו על זו

מי שהיו לפניו שני סלים של תבואה, שיש להפריש מהם מעשרות, [מעשר ראשון ומעשר שני], ואמר, מעשרות שאני צריך להפריש על תבואה שבסל א' אתן מתוך סל ב'.

מיד כשאמר כן, תיקן את כל התבואה שבסל א', אף על פי שעדיין לא הוציא את מעשרותיה מסל ב', כי נחשבות מעשרות סל א' כמונחות בסל ב', ונתקן סל א'.

אבל סל ב' עדיין לא נתקן, ויש בו מעשרות עבור סל א', ועוד תבואה שאינה מתוקנת.

חזר ואמר, ומעשרות שאני צריך להפריש על סל ב' אתן מתוך סל א', לא אמר כלום, כי מאחר שכבר תיקן את סל א', כל התבואה שבו

חולין הפטורים ממעשרות, ואין מפרישים מעשרות מתבואה הפטורה על תבואה החייבת.

אבל אם מתחילה אמר בבת אחת, מעשרותיהם כלכלה בחברתה, קרא שם, כי בבת אחת אמר שמכל כלכלה יתן מעשרות עבור חברתה, ונמצא שנתקנו בבת אחת, וכל מעשר נחשב כמופרש מן החיוב על החיוב, ורשאי לאכול משני הסלים.

ומכל מקום, אף שכן הדין, וכשהפריש מעשרות עבור תבואת סל א' מסל ב', נתקן סל א', אסור לעשות כן, מפני שהעושה כן, מקדים בסל ב' מעשר שני למעשר ראשון, שכן מתחילה היה ראוי להפריש מכלכלה ב' מעשר ראשון ומעשר שני של עצמה, ועתה כשהפריש ממנה מעשר ראשון ושני עבור סל א', מקדים בה מעשר שני של סל א', למעשר ראשון של סל ב' עצמו.

ולדעת רבי אלעזר, החוטא בכך, לוקה, כפי שנתבאר לעיל, שלדעתו, המקדים את המאוחר לוקה על כך.

לאו הניתק לעשה שאין לוקים עליו

א. לפי הפירוש הראשון של רש"י.

כלל הוא, שכל לאו הניתק לעשה, אין ישראל לוקים עליו, כמו שנתבאר לעיל לעניין הלאו, "מִלְאָתָּךְ וְדַמְעָךְ לֹא תֵאַחֵר", שמאחר שהוא ניתק לעשה, "מכל מעשרותיכם תרימו" אין לוקים עליו.

והסיבה שהעובר על איסור תמורה, [לא יִחְלִיפְנוּ וְלֹא יִמִיר אֶתֹּ טוֹב בְּרָע אוֹ רָע בְּטוֹב"], לוקה, אף על פי שהוא ניתק לעשה, [וְיֵאָם הִמִּיר יִמִּיר בְּהֶמָּה בְּבֶהֱמָה וְהָיָה הוּא וְתַמּוּרְתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ"], כי אף על פי שהאיסור ניתק לעשה, מכל מקום, מאחר שיש בדבר שני לואין, [לא יִחְלִיפְנוּ וְלֹא יִמִיר אֶתֹּ"], עשה אחד אינו מועיל לעקור שנים.

והסיבה שכהן שאנס בתולה, ונתחייב לשאתה, ולאחר מכן גירש אותה, ועבר בכך על האיסור "לא יוכל שִׁלְחָה כָּל יְמָיו", לוקה על כך, אף על פי שהוא איסור הניתק לעשה, "וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה", כי כהנים קדושתם חמורה, ועליהם החמיר הכתוב, ללקות אף על לאו הניתק לעשה.

ב. ולפי הפירוש השני של רש"י.

לאו השווה בכל, כוחו חזק, ואפילו כשהוא ניתק לעשה, העובר עליו לוקה, ולכן העובר על איסור תמורה, אף על פי שהוא איסור ניתק לעשה, מאחר שהלאו עצמו חזק, שהוא שווה בכל, הרי זה לוקה עליו.

ורק לאו שאינו שווה בכל, מאחר שאין כוחו חזק, כשהוא ניתק לעשה, אין לוקים עליו, וזו הסיבה שהעובר על הכתוב "מִלְאָתָּךְ וְדַמְעָךְ לֹא תֵאַחֵר" אינו לוקה, שכן זהו לאו שאינו שווה בכל, אלא בישראל בלבד, ומאחר שהוא ניתק לעשה, אין לוקים עליו.

והלוא האמור לאונס, שלא יגרש את אשתו, אף על פי שאינו שווה בכל, והוא גם ניתק לעשה, כהנים לוקים עליו, וזאת משום שמחמת קדושתם החמיר עליהם הכתוב, ללקות על איסור לא תעשה, אף כשאינו שווה בכל וגם ניתק לעשה.

אנס את הבתולה נשאה וגירשה

מי שאנס בתולה, מחויב לשאתה לאשה, ואסור לגרשה, שנאמר, "לא יוכל שֶׁלְחָהּ כָּל יָמָיו", ואם עבר וגירשה, תקנתו ששייבנה, שנאמר, "וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה", ואם כן, איסור זה שלא יגרשנה ניתק הוא לעשה.

וכשישראל אנס בתולה ונשאה וגירשה, ועבר על האיסור לגרש, יוכל לתקן את הדבר על ידי קיום העשה להשיבה, ולא ילקה על מה שעבר באיסור לא תעשה.

אבל כשכהן אנס בתולה ונשאה וגירשה, ועבר על האיסור לגרש, לא יוכל לתקן את הדבר על ידי קיום העשה להשיבה, כי כהן אסור לשאת גרושה, ומאחר שאינו יכול לקיים את העשה הרי זה לוקה.

המותיר מבשר הקרבן אינו לוקה על כך

לדברי הכל, אף על פי שנאמר בעניין קרבן פסח, "וְלֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֶּקֶר וְהִנְתֵּר מִמֶּנּוּ עַד בֶּקֶר בְּאֵשׁ תִּשְׂרְפוּ", המותיר מהבשר עד הבוקר אינו לוקה על כך.

לדעת רבי יהודה, הטעם לכך שאין לוקים על האיסור הזה, כי הכתוב נתקו לעשה, כלומר שפירש הכתוב, "וְהִנְתֵּר מִמֶּנּוּ עַד בֶּקֶר בְּאֵשׁ תִּשְׂרְפוּ", ללמד, שאם עברת על האיסור, יש לתקן את הדבר על ידי שרפת הנותר, אבל מלקות אין כאן.

ולדעת רבי יעקב, הטעם לכך שאין לוקים על האיסור הזה, כי אין האיסור נעשה על ידי מעשה, אלא על ידי שלא עשו כלום, ולא אכלו את הבשר, וכל איסור שבא שלא על ידי מעשה [=לאו שאין בו מעשה] אין לוקים עליו.

ומה שנאמר בכתוב "וְהִנְתֵּר מִמֶּנּוּ עַד בֶּקֶר בְּאֵשׁ תִּשְׂרְפוּ", לא בא לנתק את הלאו לעשה, אלא ללמד, שאין הנותר נשרף עד הבוקר השני, כלומר אינו נשרף בבוקר של יום טוב, שבו נעשה נותר, אלא בבוקר של מוצאי יום טוב, והסיבה לכך, כי שריפת קדשים פסולים, אינה דוחה יום טוב. והוא הדין אם מוצאי יום טוב חל בשבת, אינם נשרפים אלא ליום ראשון, וזהו ששנינו במסכת פסחים, העצמות והגידיים והנותר, ישרפו בששה עשר בניסן, ולא ביום טוב עצמו, ואם חל ששה עשר בניסן להיות בשבת, ישרפו בשבעה עשר בניסן, לפי שאין שריפתם דוחה, לא את השבת ולא את יום טוב.

< ומתוך כך שרבי יהודה לא אמר את הטעם של רבי יעקב, שזהו לאו שאין בו מעשה, יש ללמוד, שלדעת רבי יהודה לוקים גם על לאו שאין בו מעשה.

כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד

לדעת אביי – [אי עביד מהני, כלומר] העושה דבר שאסרה תורה לעשותו, מעשה שעשה קיים, וזו הסיבה שהוא לוקה על כך, כי עשה דבר שאסרה תורה לעשותו, שאם לא נתקיים מעשה שלו, אם כן לא עשה מה שאסרה תורה, ולמה ילקה.

ולדעת רבא – [אי עביד לא מהני מידי, כלומר] העושה דבר שאסרה תורה לעשותו, מעשה שעשה בטל ומבוטל, שאין בכוחו של אדם לעשות מעשה שאסרה תורה לעשות, והסיבה שהוא לוקה על כך, כי עבר על דברי תורה, שצוותה לא לעשות את המעשה, והוא בא לעשותו.

ובסוף הסוגיה דף ו', יתבאר בעזה"י, באיזה דין תהא נפקא מינה ממחלוקתם.

דף ה'

למה מגרש אנוסתו מצווה להחזירה ואינו לוקה

כבר נתבאר, שמי שאנס בתולה, מחויב לשאתה לאשה, ואסור לגרשה, שנאמר, "לא יוכל שְׁלָחָהּ כָּל יָמָיו", ואם עבר וגירשה, כשהוא ישראל המותר להחזיר גרושתו, הרי זה מחזירה, ואינו לוקה על האיסור שעשה לשלחה.

ללשון ראשון.

מתחילה היה נראה, שהאיסור הוא עצם הגירושין, ואם כן, זה שגירש, מיד עבר על הכתוב בתורה, "לא יוכל שְׁלָחָהּ כָּל יָמָיו", אלא שאם הוא מחזירה, הרי זה מבטל מה שעשה, ונמצא שבפועל לא הועיל מעשה הגירושין שלו, כי שוּבְרוּ בַצְדוֹ שֶׁכֵּן הַחֲזִירָה.

ולכאורה הדין האמור בזה, שמאחר שהחזירה אינו לוקה על שגירשה, עולה בקנה אחד רק עם דברי אביי, שכל איסור תורה שלא נתקיים אין לוקים עליו.

אולם לדברי רבא, למה לא ילקה, על שעבר על דברי תורה, "לא יוכל שְׁלָחָהּ", אף על פי שלא נתקיים מעשהו.

ומסקנת הגמרא ליישב את דברי רבא עם הדין הנ"ל שהמחזיר אינו לוקה, שבאמת אין האיסור בעצם הגירושין, אלא האיסור הוא, "לא יוכל שְׁלָחָהּ כָּל יָמָיו", כלומר לא יגרשנה גירושין לעולם, אבל אם החזירה, נתברר שלא גירשה לעולם, וכלל לא עבר על דברי תורה, ולכן אינו לוקה.

ומכל מקום, גם את דברי אביי יש ליישב כפי

מסקנת הגמרא, ואף שלדברי אביי, גם אם היה איסור בעצם הגירושין, המחזירה לא היה לוקה, כי לא נתקיים האיסור, כתבה תורה "פֶּל יָמְיוֹ", ללמד, שאין הדבר רק כשאר מקומות של איסור, שיכול להינצל ממלקות על ידי שלא יתקיים האיסור, אלא שמחויב להחזירה, כדי שלא יהא באיסור כלל.

ללשון שני.

מתחילה היה נראה, שהאיסור הוא בעצם הגירושין, ואם כן זה שגירש, עבר על הכתוב בתורה "לא יוכל שְׁלָחָה".

ולכאורה, הדין האמור בזה, שמחויב להחזירה, עולה בקנה אחד רק עם דברי רבא, שהעובר על מה שאסרה תורה, לא הועיל מעשהו, ולפיכך, אף על פי שגירשה, עדיין אסור לשלחה, ולכן עליו להחזירה.

אולם לדברי אביי, למה יתחייב להחזירה, הלא לדעתו, העובר על איסור תורה, הועיל מעשהו, ואם כן, מאחר שכבר גירשה, שוב לא יתחייב שלא לשלחה.

ומסקנת הגמרא ליישב את דברי אביי עם הדין הנ"ל, שהמגרש מחויב להחזיר, כי אין האיסור במעשה הגירושין, אלא "לא יוכל שְׁלָחָה פֶּל יָמְיוֹ", כלומר, שהוסיפה תורה לכתוב "פֶּל יָמְיוֹ", ללמד, שאף אחר שגירשה, אסור לשלחה ועליו להחזירה, ולכן, בזה אין מעשה הגירושין מועיל לבטל את איסור השילוחים, אבל בשאר מקומות, העובר על איסור תורה, מועיל מעשהו.

ולדברי רבא, אף שגם לולא הכתוב "פֶּל יָמְיוֹ", היה הדין כן, שלא יועיל מעשה הגירושין להתיר לו לשלחה, אם לא היה כתוב אלא "לא יוכל שְׁלָחָה" בלא הכתוב "פֶּל יָמְיוֹ", היה מקום לומר, שאף שלא הועיל מעשה הגירושין שלו לבטל את איסור השילוחים, ומחויב להחזירה, מכל מקום ילקה על שרצה לעבור על דברי תורה, כשאר מקומות שלוקה, אף שלא הועילו מעשיו, ולכך כתבה תורה "פֶּל יָמְיוֹ", ללמד, שהאיסור ניתק לעשה, שמצווה להחזירה, ולכן, אם החזירה, אינו לוקה.

לתרום מן הרעה על היפה

נאמר "מִפְּל מִתְּנִיכֶם תְּרִימוּ אֶת כָּל תְּרוֹמַת ה' מִפֶּל חֶלְבּוֹ [=מובחר שבו] אֶת מִקְדָּשׁוֹ מִמֶּנּוּ", ללמד שיש לתרום מהיפה שבתבואה, ולא מהגרוע שבה, אולם מבואר במשנה במסכת תרומות, שאף על פי שאסור לעשות כן, אם עבר ותרם מן הרעה על היפה, תרומתו תרומה.

ולכאורה הדין הזה, שאם תרם באופן שאסרה תורה, [כלומר מן הרעה על היפה], תרומתו תרומה, עולה בקנה אחד רק עם דברי אביי, שאמר, שהעובר על איסור תורה מעשהו קיים.

אולם לסברת רבא, שהעושה דבר שאסרה תורה

לא עשה כלום, מאחר שאסרה תורה לתרום מהרעה על היפה, היה מקום לומר שהתורם כן לא עשה כלום, והסיבה שבכל זאת תרומתו תרומה, כי נאמר כתוב נוסף, "וְלֹא תִשָּׂאוּ עָלַי חֲטָא בְּהַרְימְכֶם אֶת חֻלְבּוֹ מִמֶּנּוּ", [כלומר כשתתרמו מהטוב לא תחטאו, אבל כשתתרמו מהרע תחטאו], והרי זה מלמד, שהתורם מן הרעה על היפה, תרומתו תרומה, [שכן לסברת רבא, גם בלא הכתוב הנוסף, כבר היינו יודעים, שמאחר שאסרה תורה לתרום מהרעה על היפה, העושה כן חוטא, ואפילו אין המעשה קיים, ומאחר שחזרה תורה לכתוב שהעושה כן חוטא, על כרחך הסיבה לכך, כי היה מקום לומר שאינו חוטא, ואין זאת אלא משום שבאמת לעניין תורם מן הרעה על היפה המעשה קיים, ומאחר שהמעשה קיים, היה מקום לומר שאין הדבר אסור, והעושה אינו חוטא, ולכן היה צורך לפרש שהעושה כן חוטא, ואם כן, מתוך כך שהיה צורך לפרש שהעושה חוטא, למדנו שהמעשה קיים].

ולדברי אביי, אף שגם לולא הכתוב הנוסף "וְלֹא תִשָּׂאוּ עָלַי חֲטָא בְּהַרְימְכֶם אֶת חֻלְבּוֹ מִמֶּנּוּ", כבר היינו יודעים, שהתורם מן הרעה על היפה תרומתו תרומה, מכל מקום, מודה אביי, שהיה צורך בכתוב הנוסף, ללמד, שהעושה כן חוטא, כי לולא הכתוב הנוסף, היה מקום לומר, שאין זו אלא מצווה מן המובחר, לתרום מהיפה, והעובר, אף שעשה דבר איסור, אינו נקרא חוטא, ולפיכך נאמר, "וְלֹא תִשָּׂאוּ עָלַי חֲטָא בְּהַרְימְכֶם אֶת חֻלְבּוֹ מִמֶּנּוּ", ללמד שהתורם מן הרעה על היפה, הרי זה חוטא.

לתרום ממין על שאינו מינו

נאמר, "כֹּל חֵלֶב יִצְהָר וְכֹל חֵלֶב תִּירוֹשׁ וְדָגָן רִאשִׁיתָם אֲשֶׁר יִתְּנוּ לַה' לֶחֶד יְתִיתִים", ללמד, שיש לתת חלב, לכל מין בפני עצמו, כלומר, יש לתת תרומה לכל מין בפני עצמו, ולא לתרום ממין על שאינו מינו. וכן שנינו במסכת תרומות, אין תורמים ממין על שאינו מינו, וסיוס הדין השנוי שם הוא, ואם תרם אין תרומתו תרומה.

ולכאורה הדין הזה, שאם תרם באופן שאסרה תורה, [כלומר ממין על שאינו מינו], אין תרומתו תרומה, עולה בקנה אחד רק עם דברי רבא, שאמר, שהעובר על איסור תורה לא עשה כלום.

אולם לסברת אביי, שהעושה דבר שאסרה תורה מעשהו קיים, אף שאסרה תורה לתרום ממין על שאינו מינו, היה מקום לומר שהתורם כן תרומתו תרומה, והסיבה שבכל זאת לא עשה כלום, כי נאמר כתוב נוסף, "רִאשִׁיתָם", [כלומר תן ראשית לכל מין בפני עצמו], ומאחר ששנה הכתוב על הדין הזה, שאין לתרום מין על שאינו מינו, מודה אביי שהדבר מעכב, ואם עבר ותרם, לא עשה כלום.

ולדברי רבא, הכתוב הנוסף לא בא ללמד

שהדבר מעכב, כי די בכתוב אחד האוסר לתרום ממין על שאינו מינו, ללמד, שאם תרם ממין על שאינו מינו, לא עשה כלום, והסיבה שנאמר גם "ראשיתם" היא, כי מהכתוב הראשון, לא למדנו אלא שליצהר יש לתת חלב בפני עצמו, אבל לא למדנו שאין לתרום גם מתירוש על דגן, או מדגן על דגן, לכך נאמר הכתוב, "ראשיתם", ללמד, שמכל מין יש לתת תרומה בפני עצמו, ומשום מין אין תורמים על מין אחר.

פדיון חרמי כהנים

נאמר, "אך כל חרם אשר יחרם איש לה' מכל אשר לו מאדם ובהמה ומשדה אחרתו לא ימכר ולא יגאל כל חרם קדש קדשים הוא לה'", **ללמד שהחרמים אינם נמכרים ואינם נפדים**, וכן שנינו במסכת ערכין, חרמי כהנים אין להם פדיון, אלא נותנים אותם לכהן, והכוונה, שאף בדיעבד, אם נפדו, אין בכך כלום.

ולכאורה הדין הזה, שמי שעבר על הכתוב, "לא ימכר ולא יגאל", לא עשה כלום, **עולה בקנה אחד רק עם דברי רבא**, שאמר, **שהעובר על איסור תורה לא עשה כלום**.

אולם לסברת אביי, שהעושה דבר שאסרה תורה מעשהו קיים, אף שאסרה תורה לפדות את החרם, היה מקום לומר שהפודה את החרם מעשהו קיים והחרם פדוי, והסיבה שבכל זאת לא עשה כלום, כי נאמר בהמשך הכתוב, "קדש קדשים הוא לה'", ללמד, שלעולם החרם בקדושתו, ואפילו אם יבואו לפדותו, ומאחר שלעניין החרם נתבאר בכתוב שאף בדיעבד אינו נפדה, מודה אביי שהפודה אותו, לא עשה כלום.

ולדברי רבא, הכתוב "קדש קדשים הוא לה'", בא ללמד, שהבכור נמכר, כפי שיתבאר בעזה"י להלן.

מכירת מעשר

בעניין מעשר בהמה נאמר, "וְכָל מַעֲשֵׂר בָקָר וְצֹאֵן כָּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשֶּׁבֶט הָעֵשְׂרִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ לַה'. לֹא יִבָּקֵר בֵּין טוֹב לְרַע וְלֹא יִמְרְנוּ וְאִם הִמַּר יִמְרְנוּ וְהִקְּהָ הוּא וְתִמְוָרְתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ לֹא יִגָּאֵל", **ולמדו חכמים בגזרה שווה מחרמים** [שגם בהם נאמר "ולא יגאל"], שכשם שאין החרמים נפדים ונמכרים, כך **מעשר בהמה, אף שהוא לבעליו**, [כשהוא תם, הם מקריבים אותו, ואוכלים בשרו. וכשהוא בעל מום, הם אוכלים אותו בכל מקום, ומאכילים אותו למי שירצו], מכל מקום **אינו נמכר לאחרים**, לא תם ולא בעל מום, לא חי ולא שחוט.

מכירת בכור

ישראל שנולד לו בכור בהמה טהורה בעדרו, אסור לו למוכרו, שנאמר, "אך בכור שור או בכור כשב או בכור עז לא תפדה", **אלא נותנו לכהן**. אבל כשהוא ביד הכהן, ונפל בו מום,

ואינו עומד להקרבה, כשם שהכהן רשאי לאוכלו בכל מקום, ולהאכילו למי שירצה, כמו כן הכהן רשאי למוכרו למי שירצה, [בין כשהוא חי ובין כשהוא שחוט], והדמים שלו, ואין ללמוד בהיקש ממעשר בהמה, שכשם שהמעשר אינו נמכר, כך הבכור אינו נמכר, כי בעניין חרמים נאמר המיעוט, "קֹדֶשׁ קֹדְשִׁים הוּא לַה'", ללמד, שדווקא מעשר בהמה דינו כחרם שאינו נמכר, אבל הבכור נמכר.

התמורה מתקדשת

נאמר, "וְאִם בְּהֶמְהָ אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַה' כֹּל אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ לַה' יִהְיֶה קֹדֶשׁ. לֹא יִחְלִיפֵנוּ וְלֹא יִמִּיר אֹתוֹ טוֹב בְּרָע אוֹ רָע בְּטוֹב וְאִם הָמִיר בְּהֶמְהָ בְּהֶמְהָ וְהָיָה הוּא וְתִמְוָרְתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ" ללמד, שאסור לעשות תמורה לבהמת קדשים, אולם מבואר במשנתנו, שאמנם אין אדם רשאי להמיר, אבל אם המיר, מומר, וסופג את הארבעים.

ולכאורה הדין הזה, שאם עבר על איסור תורה והמיר, הרי זה מומר, עולה בקנה אחד רק עם דברי אביי, שאמר, שהעובר על איסור תורה מעשהו קיים.

אולם לסברת רבא, שהעושה דבר שאסרה תורה לא עשה כלום, מאחר שאסרה תורה לעשות תמורה, היה מקום לומר שממיר לא עשה כלום, והסיבה שבכל זאת תרומתו תרומה, כי מפורש בכתוב, שהממיר עושה תמורה, שנאמר, "וְאִם הָמִיר יִמִּיר בְּהֶמְהָ בְּהֶמְהָ וְהָיָה הוּא וְתִמְוָרְתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ".

ולדברי אביי, אף שגם לולא הכתוב הנוסף, "וְאִם הָמִיר יִמִּיר בְּהֶמְהָ בְּהֶמְהָ וְהָיָה הוּא וְתִמְוָרְתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ", כבר היינו יודעים, שהממיר עושה תמורה, מכל מקום, יש צורך בכתוב הזה, ללמד, ששתי הבהמות קדושות, ולא רק התמורה, שכן לולא הכתוב הזה, היה מקום לומר, שהתמורה מתקדשת, והקדושה יוצאת לחולין.

פדיון בכור בהמה טהורה

נאמר, "אֵךְ בְּכוֹר שׁוֹר אוֹ בְּכוֹר כֶּשֶׁב אוֹ בְּכוֹר עֵז לֹא תִפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם אֵת דָּמָם תִּזְלַק עַל הַמִּזְבֵּחַ וְאֵת חֶלְבָם תִּקְטִיר אֲשֶׁה לְרִיחַ נִיחַח לַה'", ללמד שהבכור אינו כשאר קדשים, ואפילו נפל בו מום, אינו נפדה לצאת לחולין, וכן שנינו במסכת זו בפרק אלו קדשים, ששאר קדשים יש להם ולתמורותיהם פדיון, אבל הבכור [והמעשר] אין להם פדיון.

ולכאורה הדין הזה, שמי שעבר על הכתוב, "אֵךְ בְּכוֹר ... לֹא תִפְדֶּה", לא עשה כלום, עולה בקנה אחד רק עם דברי רבא, שאמר, שהעובר על איסור תורה לא עשה כלום.

אולם לסברת אביי, שהעושה דבר שאסרה תורה מעשהו קיים, אף שאסרה תורה לפדות את הבכור, היה מקום לומר שהפודה את הבכור

מעשהו קיים והבכור פדוי, והסיבה שבכל זאת לא עשה כלום, כי נאמר בכתוב, "קִדְּשׁ הֵם", ללמד, שלעולם הבכורים בקדושתם, ואפילו אם יבואו לפדותם, ומאחר שלעניין הבכור נתבאר בכתוב, שאף בדיעבד אינו נפדה, מודה אביי שהפודה אותו, לא עשה כלום.

ולדברי רבא, הכתוב "קִדְּשׁ הֵם", בא ללמד, שהבכור [וכן מעשר] אף אם נתערב דמם בדם קרבנות אחרים כשרים, כפי שיתבאר בעזה"י להלן.

מניין שתמורת בכור אינה קרבה

הכל מודים, שתמורת בכור אינה קרבה למזבח.

- מתחילה אמרו, שדין זה למד מהכתוב, "אֵךְ בְּכוֹר שׁוֹר אוֹ בְּכוֹר כֶּשֶׁב אוֹ בְּכוֹר עֵז לֹא תִפְדֶּה קִדְּשׁ הֵם אֶת דָּמָם תִּזְרֹק עַל הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת חֲלָבָם תִּקְטִיר אֲשֶׁה לְרִיחַ נִיחַח לַה'" שמשמע דווקא הם קרבים, אבל תמורתם אינה קרבה.

- ולמסקנה, דין זה למד מהכתוב, "אֵךְ בְּכוֹר אֲשֶׁר יִבְרַח לַה' בְּבִהְמָה לֹא יִקְדִּישׁ אִישׁ אֹתוֹ אִם שׁוֹר אִם שֶׁה לַה' הוּא", שמשמע דווקא הוא קרב לה', אבל תמורתו אינה קרבה.

כיצד ניתנו דם הפר ודם השעיר

על קרנות המזבח הפנימי

בעניין עבודת יום הכפורים נאמר, "וַיִּצָא אֶל הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי ה' וַיִּכָּפֶר עָלָיו וְלָקַח מִדָּם הַפָּר וּמִדָּם הַשְּׁעִיר וַיָּתֵן עַל קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב".

לדעת רבי יאשיה – היה מערב את דם הפר ודם השעיר, ונותנם יחד על קרנות המזבח הפנימי.

ולדעת רבי יונתן – היה מזה מכל דם בפני עצמו.

מניין שהעולים אינם מבטלים זה את זה

לדברי הכל כשנתערבו דמים של שני קרבנות יש להזות את כל הדם יחד ובכך מוכשרים שני הקרבנות ואין לומר שהדם המועט בטל בדם המרובה כי העולים אינם מבטלים זה את זה.

לדעת רבא – דין זה למד מהכתוב, "אֵךְ בְּכוֹר שׁוֹר אוֹ בְּכוֹר כֶּשֶׁב אוֹ בְּכוֹר עֵז לֹא תִפְדֶּה קִדְּשׁ הֵם אֶת דָּמָם תִּזְרֹק עַל הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת חֲלָבָם תִּקְטִיר אֲשֶׁה לְרִיחַ נִיחַח לַה'", שמשמעותו, שלעולם הדם בקדושתו, ואפילו נתערב בדם קרבן אחר, ומכאן יש ללמוד, שהוא הדין לשאר דמים, אף אם נתערבו לא בטלו וכשרים להקרבה.

ולדעת אביי – דין זה למד מהאמור בעניין עבודת יום הכיפורים, שמערבים את דם הפר בדם השעיר [כדעת רבי יאשיה], ומזים את הדמים המעורבים, ועולה ההזאה אף לדם השעיר המועט, ואם כן, יש ללמוד, שאינו בטל בדם המרובה, והוא הדין לשאר דמים של קרבנות, שאין בטלים זה בזה.

פדיון מעשר בהמה

נאמר, "וְכָל מַעְשֵׂר בְּקָר וְצֹאן כָּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשֶּׁבֶט הַעֲשִׂירִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ לַה'. לֹא יִבְקַר בֵּין טוֹב לְרַע וְלֹא יִמְיָרְנוּ וְאִם הָמַר יִמְיָרְנוּ וְהָיָה הוּא וְתַמּוּרָתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ לֹא יִגָּאֵל", ללמד שהמעשר אינו כשאר קדשים, ואפילו נפל בו מום, אינו נפדה לצאת לחולין, וכן שנינו במסכת זו בפרק אלו קדשים, ששאר קדשים יש להם ולתמורותיהם פדיון, אבל [הבכור] והמעשר אין להם פדיון.

ולכאורה הדין הזה, שמי שעבר על הכתוב, "וְכָל מַעְשֵׂר בְּקָר וְצֹאן ... לֹא יִגָּאֵל", לא עשה כלום, עולה בקנה אחד רק עם דברי רבא, שאמר, שהעובר על איסור תורה לא עשה כלום.

אולם לסברת אביי, שהעושה דבר שאסרה תורה מעשהו קיים, אף שאסרה תורה לפדות את המעשר, היה מקום לומר שהפודה את המעשר, מעשהו קיים והמעשר פדוי, והסיבה שבכל זאת לא עשה כלום, כי יש ללמוד בגזרה שווה, "כָּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר", "וְהַעֲבַרְתָּ כָּל פֶּטֶר רָחֵם לַה'", שכשם שהבכור אינו נפדה, [כפי שנתבאר לעיל], כך המעשר אינו נפדה.

המקדים תרומה לבכורים

כבר נתבאר בדף ד', שאסור להקדים תרומה לבכורים, שנאמר, "מִלְאֲתָךְ וְדַמְעָךְ לֹא תֵאַחֵר", אולם מבואר במשנתנו, שאמנם הדבר אסור אבל המקדשים תרומה לבכורים אף על פי שהוא בלא תעשה מה שעשה עשוי.

ולכאורה הדין הזה, שאם עבר על איסור תורה שלא להקדים, מה שעשה עשוי, עולה בקנה אחד רק עם דברי אביי, שאמר, שהעובר על איסור תורה מעשהו קיים.

אולם לסברת רבא, שהעושה דבר שאסרה תורה לא עשה כלום, מאחר שאסרה תורה להקדים תרומה לבכורים, היה מקום לומר שהמקדים לא עשה כלום, ועדיין מחויב לתת תרומה אחר הבכורים, והסיבה שבכל זאת מה שעשה עשוי ותרומה ראשונה תרומה היא, כי נאמר "מכל מעשרותיכם תרימו", ללמד, שבכל אופן שמפריש, הדבר מועיל.

ולדברי אביי, הכתוב "מכל מעשרותיכם תרימו", בא ללמד, על מעשר ראשון שהקדימו לתרומה גדולה, כפי שיתבאר בעזה"י להלן.

מעשר ראשון שהקדימו לתרומה גדולה

מצד אחד נאמר, "וְנָאֵל הַלְוִיִּם תִּדְבֹּר וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַמַּעְשֵׂר אֲשֶׁר נִתְּנִי לָכֶם מֵאֲתָם בְּנַחֲלַתְכֶם וְהִרְמַתֶם מִמֶּנּוּ תְרוּמַת ה' מַעְשֵׂר מִן הַמַּעְשֵׂר", ומשמע מכאן, שאין להם לתת ממעשר ראשון אלא תרומת מעשר בלבד, ואפילו הקדים הלוי ליטול את המעשר הראשון

קודם שהופרשה מהתבואה תרומה גדולה, ונמצא שנפסד הכהן [כי אם תחילה היה הכהן נוטל תרומה גדולה היה מקבל אחד מחמישים מהכל ועתה יקבל אחד מחמישים ממה שנשאר ביד הבעלים] אין הלוי צריך לתת מהמעשר תרומה גדולה כפי מה שהיה ראוי לתת לתבואה מהחלק שנטל ממנה.

ומצד שני נאמר "מכל מעשרותיכם תרימו" ומשמע שאף ממעשר ראשון יש לתת תרומה גדולה [אם עדיין לא נתנו קודם לכן].

ויישבו את שני הכתובים הללו, שאם הלוי נטל את המעשר הראשון בעוד התבואה שבולים, שאינם ראויים להיעשות כרי [=ערימה], להיות חייבים בתרומה גדולה, אין הלוי חייב לתת תרומה גדולה מחלקו.

אבל אם נטל את המעשר הראשון אחר שכבר נעשית התבואה כרי, ונתחייבה בתרומה גדולה, [שנאמר בה, "ראשית דגנך", והכרי הוא הראוי לדיגון], מעתה, אם הלוי נוטל מעשר ראשון קודם לנתינת התרומה, על הלוי לתת גם מחלקו תרומה גדולה, ולאחר מכן יתן תרומת מעשר.

קידושי אלמנה לכהן גדול

נאמר, "והכהן הגדול מאֶחָיו ... אֶלְמָנָה וְגֵרֹשָׁה וְחִלָּה זָנָה אֶת אֵלֶּה לֹא יִקַּח כִּי אִם בְּתוּלָה מֵעַמּוּי וְקַח אִשָּׁה", ללמד, שהכהן הגדול אסור בנשים אלו, אולם מבואר במשנה במסכת קידושין, שאמנם הכהן אסור לשאת אלמנה, אולם קידושין תופסים לו בה, שכך שנינו שם, 'וכל מקום שיש קידושין ויש עבירה, הולד הולך אחר הפגום, ואיזה זו, זו אלמנה לכהן גדול ...' [והוולד חלל].

ולכאורה הדין הזה, שאם הכהן עבר על איסור תורה שלא לשאת אלמנה, מה שעשה עשוי, והקידושין תופסים, עולה בקנה אחד רק עם דברי אביו, שאמר, שהעובר על איסור תורה מעשהו קיים.

אולם לסברת רבא, שהעושה דבר שאסרה תורה לא עשה כלום, מאחר שאסרה תורה לכהן גדול לשאת אלמנה, היה מקום לומר שאם עבר וקידשה לא עשה כלום, והסיבה שבכל זאת מה שעשה עשוי והיא מקודשת לו, כי נאמר "ולא יחלל זרעו בעמיו", שמשמע שעושה זרעו חלל ולא ממזרים, ואם כן קידושין תופסים בה, שאם לא היו תופסים, זרעו היה ממזר ולא חלל.

ולדברי אביו, הכתוב "ולא יחלל זרעו בעמיו", בא ללמד, שעושה שני חילולים, כלומר שלא רק הזרע מתחלל, אלא גם האשה, ולכן נאמר "יחלל", ולא נאמר "יחלל".

הקדיש בעלי מומים למזבח

נאמר, "כל אֲשֶׁר בּוֹ מוּם לֹא תִקְרִיבוּ כִּי לֹא לְרִצּוֹן יִהְיֶה לָכֶם", והכוונה לכך שאסור להקדיש בעלי

מומים למזבח, אולם מבואר בברייתא, שאף שהמקדיש בעלי מומים למזבח עובר בלא תעשה, מכל מקום מה שעשה עשוי, [וקדושים לדמיהם].

ולכאורה הדין הזה, שאם עבר על איסור תורה והקדיש בעלי מומים, מה שעשה עשוי, והם קדושים, **עולה בקנה אחד רק עם דברי אביי**, שאמר, **שהעובר על איסור תורה מעשהו קיים**.

אולם לסברת רבא, שהעושה דבר שאסרה תורה לא עשה כלום, מאחר שאסרה תורה להקדיש בעלי מום, **היה מקום לומר שאם עבר והקדיש לא עשה כלום**, והסיבה שבכל זאת מה שעשה עשוי והם קדושים, **כי נאמר "וּלְנֶדֶר לֹא יִרְצָה"**, ללמד, שדווקא להקרבה לא יקדש, אבל לדמיו יקדיש.

ולדברי אביי, לולא הכתוב "וּלְנֶדֶר לֹא יִרְצָה", כבר היינו יודעים שהבהמה קדושה, אבל היינו אומרים שמאחר שקדשה, תקרב, לכן אמר הכתוב, "וּלְנֶדֶר לֹא יִרְצָה", ללמד שלא תקרב.

דף ו'

הקדיש תמימים לבדק הבית

על בהמות בעלי מום נאמר, "נִדְבָה תַעֲשֶׂה אֹתוֹ [כלומר לבדק הבית] וּלְנֶדֶר [קרבן] לֹא יִרְצָה", ויש ללמוד מכאן, שדווקא בעלי מום יקדשו לבדק הבית, אבל תמימים לא יקדשו לבדק הבית, אלא ששנינו, שאף שהמקדיש בעלי מומים למזבח עובר בלא תעשה, מכל מקום מה שעשה עשוי.

ולכאורה הדין הזה, שאם עבר על איסור תורה והקדיש תמימים לבדק הבית, מה שעשה עשוי, והם קדושים, **עולה בקנה אחד רק עם דברי אביי**, שאמר, **שהעובר על איסור תורה מעשהו קיים**.

אולם לסברת רבא, שהעושה דבר שאסרה תורה, לא עשה כלום, מאחר שאסרה תורה להקדיש תמימים לבדק הבית, **היה מקום לומר שאם עבר והקדיש לא עשה כלום**, והסיבה שבכל זאת מה שעשה עשוי והם קדושים, כי דין תמימים לבדק הבית, למד מאותו כתוב שבו מבואר דין בעלי מומים למזבח, וכשם שאלו קדושים אם עבר והקדישם, [כמבואר לעיל], כך אלו קדושים אם עבר והקדישם.

תשלומי הגזלן

נאמר, "לֹא תַעֲשֶׂק אֶת רֵעֶךָ וְלֹא תִגְזֹל", ללמד, שאסור לאדם לגזול את חבירו, ומכל מקום, אף שהדבר אסור, הגזול את חבירו זוכה במה שגזל, כמו ששנינו, שמי שגזל עצים, ועשה מהם כלים, הכלים שלו, ואינו חייב לשלם אלא עצים, כמו שגזל.

ולכאורה הדין הזה, שהגזלן זכה בגזלו, עולה בקנה אחד רק עם דברי אביי, שאמר, שהעובר על איסור תורה מעשהו קיים.

אולם לסברת רבא, שהעושה דבר שאסרה תורה, לא עשה כלום, מאחר שאסרה תורה לגזול, היה מקום לומר שאם עבר וגזל לא עשה כלום, ועדיין הכל ברשות הבעלים ואפילו נעשה מהעצים כלים הרי הם של הבעלים הראשונים,

- י"מ שבאמת רבא מודה לאביי בדין זה, והסיבה לכך שמודה רבא, שהגזלן זכה במה שגזל, ואינו משלם את מה שבידו, אלא כפי מה שגזל בלבד, כי נאמר, [בעניין גזלן שנשבע על שקר שלא גזל, והודה, שחייב לשלם קרן וחומש ואשם], "וְהָשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזַל", והרי זה מלמד, שאינו חייב להשיב אלא כפי מה שגזל, כלומר עצים, ולא כלים שעשה מהעצים.

ולדברי אביי גם לולא הכתוב "וְהָשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזַל", ידענו, שאינו חייב לשלם אלא כפי מה שגזל, והכתוב "וְהָשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזַל", בא ללמד, שרק על גזלו שלו, [אם נשבע לשקר שלא גזל, והודה], משלם קרן וחומש, אבל אם מת הגזלן, ובנו בא לשלם, אינו מוסיף חומש.

- וי"מ שבאמת רבא חולק בדין הזה על אביי, ואומר, שמאחר שהעובר על מה שאסרה תורה לא עשה כלום, אף על פי ששינה את מה שגזל, ועשה מעצים כלים, לא זכה בהם כלל, ועליו להשיב את הכלים שבידו.

👉 ולפי הפירוש השני, מצינו דבר אחד, שחולקים בו אביי ורבא למעשה, אבל בשאר הדברים אינם חלוקים למעשה, אלא מהיכן הדין למד, אם מסברא או מהכתוב, ככל המבואר לעיל ולהבא. ולפי הפירוש הראשון, אף בדבר זה אינם חלוקים למעשה, ונמצא שאין ביניהם שום נפקא מינה למעשה.

למשכן את החייב

נאמר, "כִּי תִשָּׂה בְרַעַף מִשְׂאֵת מְאוּמָה לֹא תִבֵּא אֶל בֵּיתוֹ לְעֵבֶט עֵבֶטוֹ", ללמד, שאסור לאדם לבוא את בית הלווה למשכנו על חובו, ומכל מקום, אף שהדבר אסור, הממשכן את החייב, זוכה במשכון עד תשלום החוב, ואינו מחויב להשיבו לחייב, אלא בזמן שהוא צריך לו, כמו ששנינו, מחזיר את הכר בלילה, ואת המחרישה ביום.

ולכאורה הדין הזה, שהמלווה זוכה במשון, עולה בקנה אחד רק עם דברי אביי, שאמר, שהעובר על איסור תורה מעשהו קיים.

אולם לסברת רבא, שהעושה דבר שאסרה תורה, לא עשה כלום, מאחר שאסרה תורה למשכן, היה מקום לומר שאם עבר ומשכן לא עשה כלום, ומחויב להשיב את המשכון מיד,

- וללשון ראשון, הסיבה שבכל זאת, גם לדברי

רבא, זכה המלווה במשכון, ואינו חייב להשיבו מיד, כי נאמר, "הָשִׁיב תְּשִׁיב לוֹ אֶת הָעֲבוֹט" ללמד שיש להשיב לו אפילו פעמים הרבה, ולא יתקיים הכתוב, אלא אם כן מותר למלווה להשאיר בידו את המשכון, ואינו מחויב להשיבו אלא בזמן שהלווה צריך לו, שאז לוקח ומשיב כמה פעמים, אבל אם מחויב להשיב לגמרי מיד, אין כאן השבה כמה פעמים, ואם כן, הכתוב הזה מלמד, שהממשכן זוכה במשכון.

ואף לדברי אביי, נצרך הכתוב הזה, ללמד, שאף שהמלווה זוכה במשכון, הוא מחויב להשיבו ללווה בכל זמן שהוא צריך לו.

- וללשון שני, הסיבה שבכל זאת, גם לדברי רבא, זכה המלווה במשכון, ואינו חייב להשיבו מיד, כי נאמרו שני כתובים, א. "אִם חָבַל תְּחַבֵּל שְׁלֵמַת רֵעֶךָ עַד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ תְּשִׁיבֵנּוּ לוֹ" [כלומר תהא ההשבה עד בוא השמש ואז תיטול ממנו וכתוב זה מדבר בכסות יום שיש להניחו ללווה ביום]. ב. "הָשִׁיב תְּשִׁיב לוֹ אֶת הָעֲבוֹט כְּבֹא הַשֶּׁמֶשׁ" [כלומר תשיב לו את הדבר בערב שיהא אצלו בלילה וכתוב זה מדבר בכסות לילה]. ומתוך שנאמרו שני כתובים אלו, ללמד, שיש להשיב לו את המשכון בזמן שהוא צריך לו, יש ללמוד, שבשאר הזמנים, המלווה רשאי לעכב את המשכון אצלו, ואם כן, לימדה תורה, שתפיסת המשכון מועילה.

ולדברי אביי, לא נצרכו הכתובים הללו ללמד על כך שהתפיסה מועילה, אלא שיש להשיב את המשכון, בזמן שהלווה צריך לו.

מהיכן מפרישים את הפאה

לכתחילה יש להניח את הפאה במחובר לקרקע, שנאמר, "וּבְקֶצֶרְכֶם אֶת קְצִיר אֶרְצְכֶם לֹא תִכְלֶה פְּאֵת שְׂדֶךְ בְּקֶצֶרְךָ", ומכל מקום אם עבר על הכתוב הזה, ולא הניח במחובר, בדיעבד מניח לאחר מכן כמו ששנינו, מצות פאה [שחייב להניח בשדהו לעניים, והיא פטורה מתרומות ומעשרות, חייב] להפריש מן הקמה [המחוברת], לא הפריש מן הקמה, יפריש מן העמרים [התלושים], לא הפריש מן העמרים, יפריש מן הכרי [=ערמה של גרעיני התבואה], עד שלא מירחו [=החלקת הערמה נקראת מירוח], מירחו [נקבע למעשר], [ומעתה לא יתן לעניים בלא לעשר אלא] מעשרו ונותן לו, ומשום רבי ישמעאל אמרו, אף מפריש מן העיסה.

ולכאורה הדין הזה, שמי שעבר על הכתוב, "לא תִכְלֶה פְּאֵת שְׂדֶךְ בְּקֶצֶרְךָ", לא עשה כלום, ועדיין מחויב להניח פאה, עולה בקנה אחד רק עם דברי רבא, שאמר, שהעובר על איסור תורה לא עשה כלום.

אולם לסברת אביי, שהעושה דבר שאסרה תורה מעשהו קיים, אף שאסרה תורה לכלות את פאת השדה בקצירה, היה מקום לומר שהמכלה פאת שדהו שוב לא יתן פאה, והסיבה שבכל זאת לא עשה כלום, כי נאמר בכתוב, "תֵּעָזַב אַתֶּם", פעם

נוספת, ללמד, שאף אחר הקצירה יש להניחם לעניים.

ולדברי רבא, הכתוב **"תִּעְזֹב אֶתֶם"** הנוסף, בא ללמד, שחייב אדם להניח מתנות עניים, אפילו משדה שהפקיר, כמו ששנינו, שהמפקיר כרמו, וחזר וזכה בו, אף על פי שהפקירו תחילה, כשחוזר וזוכה בו, חייב להניח בו פרט עוללות שכחה ופאה, ואינו פטור אלא ממעשר, [שלא נאמר בו **"תִּעְזֹב"** פעם נוספת].

סימן לכל הקושיות

בשיטמ"ק בדף ד' ע"ב, הביא סימן לכל הראיות שהובאו בסוגיה הזו לדעת אביי ולדעת רבא, והוא "אונס תרומות חרם תמורת בכור ומעשר הקדש אלמנה בעלי מומין תמימים גזל משכון פאה".

כלומר, (א) **אונס** [להקשות על **רבא**]. (ב-ג) **תרומות** [מהרעה על היפה להקשות על **רבא**. וממין על שאינו מינו להקשות על **אביי**]. (ד) **חרם** [להקשות על **אביי**]. (ה) **תמורת** [להקשות על **רבא**]. (ו) **בכור** [להקשות על **אביי**]. (ז) **ומעשר** [להקשות על **אביי**]. (ח) **הקדש** [טעות דפוס וצריך לומר הקדש]. (ט) **אלמנה** [להקשות על **רבא**]. (י) **בעלי מומין** [להקשות על **רבא**]. (יא) **תמימים** [להקשות על **רבא**]. (יב) **גזל** [להקשות על **רבא**]. (יג) **משכון** [להקשות על **רבא**]. (יד) **פאה** [להקשות על **אביי**].

חיוב השבת ריבית

לדברי הכל, **מי שנטל אבק ריבית**, שאסור מדברי סופרים, אינו חייב להשיב.

אבל נחלקו חכמים, מה הדין כשנטל ריבית קצוצה שאסורה מהתורה.

- לדעת רבי אלעזר חייב להשיבה.

- ולדעת רבי יוחנן אינו חייב להשיבה.

ומתחילה רצו לומר שנחלקו חכמים אלו במחלוקת אביי ורבא, אם העובר על מה שכתוב בתורה, מעשהו קיים או בטל. שדעת רבי אלעזר כדעת רבא, שמעשהו בטל, ולא זכה בריבית, ולכן עליו להשיבה. ודעת רבי יוחנן כדעת אביי, שמעשהו קיים, וזכה בממון, ולכן אינו מחויב להשיבו.

אולם מסקנת הסוגיה, שלא נחלקו בסברא הנ"ל, אלא בדרשת הכתובים.

לדעת רבי אלעזר – מדין התורה חייב להשיבה, כי נאמר לעניין ריבית, "אֵל תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתִרְבִּית וְיִרְאֶתָּה מֵאֲלֹקֶיךָ וְחֵי אַחִיךָ עִמָּךְ", כלומר אל תקח ריבית, ואם לקחת השב, כדי שיחיה אחיך עמך. [כן ביאר רב נחמן בר יצחק].

ודעת לרבי יוחנן - מדין התורה, פטור מלהשיבה, ושלושה טעמים נאמרו בזה:

א. כי נאמר בספר יחזקאל, "בִּנְשֻׁךְ נָתַן וְתִרְבִּית לָקַח וְחֵי לֹא יִחְיֶה", ללמד שעונשו מיתה ולא תשלומים. [אלו דברי רבי יצחק].

ב. שנאמר בתורה, "אֵל תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתִרְבִּית

וַיֵּרָאֵת מַאֲלָקִיף", ללמד שהאיסור ניתן למען נירא מה', ולא לעניין תשלומים. [אלו דברי רב אחא בר אדא].

ג. שנאמר בספר יחזקאל, **"בַּנְּשֻׁף נָתַן וְתַרְבִּית לְקַח וְחֵי לֹא יִחִיה אֶת כָּל הַתּוֹעֵבוֹת הָאֵלֶּה עֲשֵׂה מוֹת יוֹמַת דְּמִיו בּוֹ יִהְיֶה"**, ונאמר בעניין גם **"וְהוֹלִיד בֶּן פְּרִיץ שֹׁפֵךְ דָּם"**, **להקיש מלווה בריבית לשופך דם**, שאין לו תשלומים אלא עונש מיתה. [אלו דברי רבא].

היה חייב ארבע זוז של ריבית

ושילם בגד השווה חמשה זוז

מי שהיה חייב לחבירו ארבעה זוזים של ריבית, ונתן לו לתשלום הריבית הזו, בגד השווה חמישה זוז.

לדעת אבוי – מאחר שבאמת אין החוב אלא ארבע זוז, ודאי לא החשיב את כל הבגד כתשלום החוב, אלא חלק מהבגד [=שווי ארבע זוז] לתשלום החוב, ושאר הבגד [=שווי זוז אחד] מתנה, ולכן, **כשיוציאו מהמלווה את מה שגבה בריבית, לא יוציאו ממנו אלא ארבעה זוז.**

ולדעת רבא – אף על פי שהבגד שווה יותר מהחוב, מאחר שנתנו כתשלום החוב, החשיבו כשווה כמו החוב, וכולו נתן לתשלום החוב, ולכן, **כשיוציאו מהמלווה את מה שגבה בריבית, יוציאו ממנו את כל חמשה הזוזים.**

[ויקרא כ"ב י"ז-כ"ה] וַיִּדְבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל אֶהְרֹן וְאֶל בְּנָיו וְאֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶמְרַתְּ אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן הַגֵּר בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִקְרִיב קִרְבָּנוֹ לְכָל נִדְרֵיהֶם וּלְכָל נִדְבוֹתָם אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ לַה' לַעֲלֹה. לְרִצְנֹכְכֶם תָּמִים זָכָר בַּבֶּקֶר בַּכֶּשֶׁבִים וּבַעֲזִים. כָּל אֲשֶׁר בּוֹ מוֹם לֹא תִקְרִיבוּ כִּי לֹא לְרִצּוֹן יִהְיֶה לָכֶם. וְאִישׁ כִּי יִקְרִיב זָבַח שְׁלָמִים לַה' לְפֶלֶא נֹדֵר אוֹ לְנִדְבָה בַּבֶּקֶר אוֹ בַצֹּאן תָּמִים יִהְיֶה לְרִצּוֹן כָּל מוֹם לֹא יִהְיֶה בּוֹ. עֹנֶרֶת אוֹ שְׁבוּר אוֹ חֲרוּץ אוֹ יִבְלֶת אוֹ גֶרֶב אוֹ יִלְפֶת לֹא תִקְרִיבוּ אֵלֶּה לַה' וְאִשָּׁה לֹא תִתְּנוּ מֵהֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ לַה'. וְשׂוֹר וְשָׂה שְׂרוּעַ וְקִלוּט נִדְבָה תַעֲשֶׂה אֹתוֹ וּלְנֹדֵר לֹא יִרְצֶה. וּמַעֲוֹף וְכַתּוֹת וְנִתּוּק וְכַרוֹת לֹא תִקְרִיבוּ לַה' וּבְאַרְצְכֶם לֹא תַעֲשׂוּ. וּמִיָּד בֶּן נֶכֶר לֹא תִקְרִיבוּ אֶת לֶחֶם אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל אֵלֶּה כִּי מִשְׁחַתֶּם בָּהֶם מוֹם בָּס לֹא יִרְצוּ לָכֶם.

המקדיש בעלי מומים למזבח

עובר משום חמישה שמות

מי שהקדיש בהמה בעלת מום לעולה, והקריבה למזבח, עובר בחמישה איסורים.

א. על שהקדיש.

שתי פעמים נאמר בבעלי מומים **"לא תקריבו"** ומאחר שדי בכתוב אחד לאסור את ההקרבה הכתוב האחד בא ללמד שגם ההקדשה עצמה אסורה ולפיכך המקדיש בעלי מום למזבח עובר

ב. על השחיטה.

הכתוב הנוסף האמור בבעלי מומים, "לא תקריבו", בא לאסור את שחיטתם למזבח, ולפיכך, השוחט בעלי מום למזבח, עובר על הכתוב, "עֹרֶת אוֹ שְׂבוֹר אוֹ חֲרוּץ אוֹ יִבְלֵת אוֹ גֶרֶב אוֹ יִלְפֵת לֹא תִקְרִיבוּ".

ג. על זריקת הדם.

ללשון ראשון בדף ז', הזורק דם בעלי מומים למזבח, עובר על הכתוב השלישי, שנאמר בו, "וּמַעֲוֹד וְכַתּוֹת וְנִתּוּק וְכַרוֹת לֹא תִקְרִיבוּ".

וללשון שני בדף ז', הזורק דם בעלי מומים למזבח עובר על הכתוב, "וְאִשָּׁה לֹא תִתְּנוּ מִמָּהם עַל הַמִּזְבֵּחַ לָהּ". [והכתוב, לא תקריבו", בא ללמד שגם בבמת יחיד בעלי מומים אסורים].

ד-ה. על הקטרת כולו ועל הקטרת מקצתו.

המקטיר את בעלי מומים בשלמות למזבח עובר על הכתוב "וְאִשָּׁה לֹא תִתְּנוּ מִמָּהם עַל הַמִּזְבֵּחַ לָהּ". וכשהקטיר מקצת מהם, כבר עובר על הכתוב, "וְאִשָּׁה לֹא תִתְּנוּ מִמָּהם".

ו. ולדעת רבי יוסי ברבי יהודה עובר באיסור גם על קבלת הדם.

לדעת רבי יוסי ברבי יהודה, המקבל דם בעלי מומים בכלי, לצורך הקרבה, עובר בלא תעשה, ובדף ז' יתבאר בעזה"י מניין הוא למד דין זה.

המקדיש בעל מום להיות שעיר המשתלח

שני שעירים היו באים יחד ביום הכיפורים, האחד קרב על המזבח, ואחד נשלח לעזאזל. ומתחילה היו באים יחד, ולא נקבעו מי קרב ומי משתלח אלא ביום הכפורים על ידי הגרלה. ולפיכך, דין פשוט הוא, שאין ראויים לכך אלא תמימים, כי שניהם צריכים להיות ראויים להיות קרבים למזבח, מאחר שאין ידוע מי מהם יוגרל להיות קרב.

אולם לדעת רבי שמעון, יש אופן, שבו כבר נקבע השעיר הקרב, ואין מביאים אלא שעיר אחד, שתחילת הבאתו היא להיות משולח לעזאזל, והוא כשאחר ההגרלה מת השעיר שהוגרל להיות משולח, שאז מביאים שעיר אחר תחת המת, ואין צריך לחזור ולהגריל.

ואף באופן הזה, שמביאים שעיר לצורך שילוח לעזאזל, אף שאינו קרב לגבוה, אין להביא בעל מום, שנאמר בפרשת בעלי מומים "וְאִשָּׁה לֹא תִתְּנוּ מִמָּהם עַל הַמִּזְבֵּחַ לָהּ", לרבות שעיר המשתלח.

[והסיבה שהכתוב "לה" מרבה ולא ממעט, כי מתחילה נאמר "וְאִשָּׁה לֹא תִתְּנוּ מִמָּהם עַל הַמִּזְבֵּחַ", ומשמע שהפרשה מדברת רק באלו הקרבים, ואם כן, כשנאמר כתוב נוסף "לה", הרי זה מלמד, גם על זה שאינו קרב].

ולדברי רבא, יש אופן נוסף, שבו נאמר איסור להקדיש בעלי מום לצורך שעיר המשתלח, אף כדברי הכל, והוא, כשזה שהוגרל לעזאזל נעשה בעל מום, וחיללו על בהמה אחרת, שגם היא בעלת מום, שבחילול זה נמצא מקדיש בעלת מום בקדושת שעיר המשתלח.

נשחט השעיר לה' ומת המשתלח

אם אחר שחיטת השעיר הקרב, בעוד דמו בכלי, כשעדיין לא נזרק, מת השעיר המשתלח, אין לזרוק את הדם של השעיר הקרב כי כשאין לו בן זוג להשתלח אינו קרב.

ולדעת חכמים – מאחר שנדחה הדם מהקרבה, הרי זה פסול, ויש להביא שני שעירים אחרים שאחד יקרב לה' ואחד ישתלח.

אולם לדעת חנן המצרי – לא נדחה הדם שבכוס מהקרבה, אלא שיש לעכב את הקרבתו, עד שיזווגו לו שעיר אחר, להיות משתלח.

- ומתחילה אמרו, שלדעתו, השעיר שמביאים לזווג לדם שבכוס, אינו טעון הגרלה, אלא יביאו שעיר אחד, ויעמידו אצל הדם שבכוס להיות בן זוגו, והדם קרב.

- ולמסקנה אמרו, שיתכן שבאמת לדעתו, השעיר שיביאו אינו נעשה בן זוגו של הדם שבכוס בלא הגרלה, ולכן יש להביא שני שעירים, ולהגריל עליהם. זה שהוגרל לעזאזל, יהא בן זוג של הדם שבכוס וישתלח תחת המת. וזה שיוגרל לה', ירעה עד שייפול בו מום, כי אינו צריך לו, שהרי כבר נשחט אחד לשם, ודמו עומד להקרבה.

פרה ושעיר שנשחטו חוץ למקומם

פרה אדומה, מקום שחיטתה על גבי המערכה שבהר המשחה, ושעיר המשתלח, מקום שחיטתו [=הריגתו] בעזאזל.

ואם נשחטו חוץ למקומם, אין כאן כרת של שחוטי חוץ, כי לעניין שחוטי חוץ נאמר, "וְאֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הֵבִיאוּ לְהַקְרִיב קֶרְבָּן לַה' לְפָנָי מִשְׁפָּן הִי דָם יִחָשֵׁב לְאִישׁ הַהוּא דָם שֶׁפָּדוּ וְנִכְרַת הָאִישׁ הַהוּא מִקְרָב עַמּוֹ", ללמד, שכל שאינו קרב לה', אינו בכלל הכתוב.

[והסיבה שהכתוב "לה'" ממעט ואינו מרבה, כי מתחילה נאמר "וְאֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הֵבִיאוּ", ומשמע שהפרשה מדברת בכל אלו שהם קדושים לבוא לפתח אוהל מועד, ובכלל זה פרה ושעיר, אם כן, כשנאמר כתוב נוסף "לה'", הרי זה מלמד, שדווקא אלו הקרבים לה' בכלל הפרשה, ולא כל הבאים לפתח אוהל מועד, ואם כן פרה ושעיר אינם בכלל הפרשה].

מניין למד רבי יוסי ברבי יהודה שהמקבל דם בעלי

מומים בכלי לצורך הקרבה עובר בלא תעשה

**לדעת רבי יוסי ברבי יהודה – הכתוב "וּמִיַּד בֶּן נֶכֶר
לֹא תִקְרִיבוּ אֶת לֶחֶם אֱלֹהֵיכֶם מִכֹּל אֱלֹהִים", בא ללמד,
שגם קבלת הדם של בעלי מומים אסורה.**

**ולדעת חכמים – לא בא הכתוב הזה, אלא ללמד,
שאף על פי שבני נח מקריבים לגבוה בהמות
בעלות מום, ואין הבהמה פסולה להם להקרבה,
אלא כשהיא מחוסרת אבר, אין זה אלא
כשמקריבים בבמה שבנו להם לגבוה, אבל
כשמביאים קרבן לבית המקדש, אינו כשר אלא
כשהוא תם בלא מום.**

על מה נאמר האיסור שלא

להקדיש בעלי מום למזבח

בדף ו' נתבאר, שהמקדיש בעלי מום למזבח,
עובר בלא תעשה, שנאמר, "כֹּל אֲשֶׁר בּוֹ מוּם לֹא
תִקְרִיבוּ".

**ואין לומר, שלא אסרה תורה, אלא להקדיש תם
שנעשה בעל מום, שמתחילה היה ראוי
להקרבה, ולכן יתכן שדעת המקדיש להקדש
גמור, אבל המקדיש בעל מום מעיקרו, שמעולם
לא היה ראוי להקרבה, אינו עובר בלאו זה, כי
ודאי לא התכוון להקריבו.**

- והסיבה שאין לומר כן, כי מפורש בפרשה
"שָׂרוּעַ [אבר אחד גדול מחברו] וְקְלוּט [שפרסותיו
אינן שסועות]" ואלו מומים שמתחילת היצירה,
הרי שהפרשה מדברת גם בבעלי מום מעיקרם.

וכמו כן אין לומר שלא אסרה תורה להקדיש
בעלי מום אלא לעניין תמורה, שחל עליה הקדש
גמור, אף כשהיא בעלת מום, אבל המקדיש
תחילת הקדש, לא אסרה תורה, שכן לא חל
ההקדש למזבח, ונעשה ההקדש לדמים בלבד.

- והסיבה שאין לומר כן כי נתבאר שאין בדבר
הזה אלא חמישה לאוין ואם מדובר בהקדש
תמורה יש כאן לאו נוסף של תמורה.

**והסיבה שאסרה תורה להקדיש למזבח בעלי
מומים מעיקרם, אף על פי שבאמת אין כאן
אלא הקדש דמים, כמקדיש דקל, משום
שבהקדשת דקל, אין בזיון למזבח, אבל
בהקדשת בעלי מום, יש למזבח בזיון, שראויים
לו תמימים, ומקדישים לו בעלי מומים.**

**ואמר רבא, שמאחר שזה הטעם של האיסור,
שיש בדבר בזיון שמקדיש בעל מום ולא תמים,
לא רק כשהקדיש את בעל המום להקרבת עצמו
הוא לוקה, אלא אף כשהקדישו, להביא מדמיו
נסכים, הרי זה לוקה. ומתוך הברייתא מבואר,
שכן דעת חכמים. אולם לדעת רבי, אם הקדיש
בעל מום להביא בדמיו נסכים, אינו לוקה.**

לאיזה דבר מקדיש בעלי מום

בעניין בעלי מום נאמר, "נִדְבָה תַעֲשֶׂה אֹתוֹ וּלְנֶדֶר לֹא יִרְצֶה", ללמד שיכול לעשותם **נדר ונדבה לבדק הבית**. [נדר היינו שאומר, הרי עלי בהמה לבדק הבית, שעליו להביא בהמה בעלת מום. ונדבה היינו שאומר בהמה בעל מום זו, לבדק הבית].

אבל למזבח לא יקדיש אותם, לא לנדר ולא לנדבה, שנאמר "נִדְבָה תַעֲשֶׂה אֹתוֹ וּלְנֶדֶר לֹא יִרְצֶה".

המקדיש תמימים לבדק הבית

בעניין בעלי מומים הקדושים לבדק הבית נאמר, "נִדְבָה תַעֲשֶׂה אֹתוֹ", ללמד, שדווקא אותם מקדיש לבדק הבית, אבל המקדיש תמימים לבדק הבית, עובר על הכתוב הזה, ונמצא **עובר על מצוות עשה**.

ולא רק על מצוות עשה הוא עובר, אלא גם על **מצוות לא תעשה**, שנאמר בתחילת העניין, "וַיִּדְבֹר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר", ודרשו את הכתוב "לֵאמֹר", "לא אמור", כלומר לאו יש בכל הדברים הללו.

המעלה אברי בעלי מומים למזבח

כבר נתבאר בדף ו', שהמקטיר את אמורי בעלי מומים בשלמות למזבח, עובר על הכתוב, "וְאִשָּׁה לֹא תִתְּנוּ מֵהֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ לַיהוָה". וכשהקטיר מקצת מהם, כבר עובר על הכתוב, "וְאִשָּׁה לֹא תִתְּנוּ מֵהֶם".

לדעת רבא – מי שהקטיר מקצת מהאברים, לוקה אחת, מחמת הכתוב "וְאִשָּׁה לֹא תִתְּנוּ מֵהֶם". ומי שהקטיר כולם, **לוקה שתיים**, אחת מחמת הכתוב "וְאִשָּׁה לֹא תִתְּנוּ מֵהֶם", ואחת מחמת הכתוב "וְאִשָּׁה לֹא תִתְּנוּ".

ולדעת אביי – מאחר ששני האיסורים הללו למדים מכתוב אחד, הרי זה נחשב לאו שבכללות, [כלומר לאו הכולל כמה דברים] וכלל בידינו שאין לוקים על לאו שבכללות. [ודברי אביי נדחו, מהברייתא בדף ו', שם מבואר, שהמקדיש בעלי מום ומקריבם, לוקה חמש אף לדעת חכמים, ואין החשבון הזה מכוון, אלא אם כן לוקה על ההקטרה שתיים].

מי עושה תמורה

כבר נתבאר בתחילת המסכת, שמי שהוקדש הקרבן עבורו, הוא יכול לעשות בו תמורה, כלומר אם אמר על בהמה אחרת, שתהא תמורת זו, שתיהן קדושות, אבל אחר שאמר כן, אין בדבריו כלום.

ואין חילוק בדין זה בין ישראלים ובין כהנים, אלו ואלו אם הוקדש קרבן בעבורם, יכולים הם לעשות לו תמורה.

כהנים אינם עושים תמורה בקדשי ישראל שקיבלו

כהנים שקבלו קרבן להקריבו, כגון הביא ישראל חטאתו או אשמו ונתנו לכהן להקריבו עבורו, אין הכהן עושה לו תמורה, ודין זה פשוט הוא, שהרי לא הוקדש הקרבן בעבורו, ואף שיש לכהן חלק בקרבן זה, והוא בשרו, אין זה אלא אחרי הקטרת האימורים.

ולעניין בכור שקדש מרחם בבית בעלים, ודינו להינתן לכהן, והכהן מקריבו בעבור עצמו, היה מקום לומר שהכהן נחשב בזה כבעליו גם לעניין תמורה, שכן מתחילת קדושתו של הבכור הוא מתקדש עבור הכהן, ואם כן היה מקום לומר שהכהן עושה לו תמורה, וכן היתה סברת רבי יוחנן בן נורי.

אולם מבואר במשנתנו שאין הדין כן, וביאר רבי עקיבא הטעם, כי נאמר בעניין התמורה, "וְהָיָה הוּא וְתַמּוּרְתּוֹ יְהִי קִדְשׁ", ללמד בהיקש, שבמקום שקדש הקרבן שם קדשה התמורה, ומאחר שהבכור מתקדש בבית בעלים, הם נחשבים לעניין זה כמי שמתכפרים בו, והם עושים לו תמורה, ולא הכהן המקבל אותו.

מכירת בכור שביד כהן

כבר נתבאר, שמי שנולד לו בכור בהמה טהורה בעדרו, הרי זה מביאו לכהן. אם יש בו מום הכהן שוחטו אוכלו ומאכילו למי שירצה בכל מקום. ואם הוא תמים, בזמן שבית המקדש היה קיים, היה הכהן מקריבו, וזוכה בבשרו אחרי הקטרת אימורים, ובזמן הזה שאינו יכול להקריבו, הוא ממתין עד שיהיה בו מום, ואז שוחטו כחולין.

ומבואר בברייתא, שכשהבכור בעל מום ביד כהן, הרי זה כשאר בהמות חולין שלו, ויכול למכור אותו למי שירצה בין בעודו חי, ובין אחר שחיטה, ומקדש בו את האשה כמו שמקדשה בשאר ממון שלו. אבל כשהוא תמים וראוי להקרבה, אינו מוכרו אלא חי ולכהן אחר, אבל אינו יכול לשחטו ולמכור את בשרו, כי צריך להקריבו, ושחיטת חוץ פוסלת אותו, וכמו כן כשמקריבו אינו יכול למכור את בשרו לכהנים אחרים, משום בזיון קדשים.

והיה נראה, שהדין האחרון אמור גם בזמן שבית המקדש היה קיים, שהיה הבכור התמים עומד להקרבה, ובכל זאת יכול הכהן למוכרו חי לכהן אחר.

אך רב נחמן אמר רבה בר אבוה לימד, שאין הדבר כן, ובזמן שבית המקדש היה קיים, מאחר שהיה הבכור עומד להקרבה, אינו נחשב של הכהן אלא אחרי הקטרת האימורים, שאז זוכה בבשרו, אבל קודם לכן אינו שלו ואינו יכול למוכרו ולקדש בו אשה. ורק בזמן הזה, שגם בכור תמים עומד לשהייה עד שיהיה בו מום,

כבר מעכשיו הוא נחשב של הכהן, ויכול למוכרו ולקדש בו אשה.

דף ח'

מכירת בכור

בעניין הבכור נאמר, "אֵד בְּכֹר שׁוֹר אוֹ בְּכֹר כֶּשֶׁב אוֹ בְּכֹר עֵז לֹא תִפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם אֶת דָּמָם תִּזְרַק עַל הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת חֶלְבָם תִּקְטִיר אֲשֶׁה לְרִיחַ נִיחַח לַה'" (במדבר יח, יז). ודרשו חכמים בברייתא, "**לֹא תִפְדֶּה**", פדיון אין לו לצאת לחולין, **אבל הוא נמכר** בקדושתו, [שכשהוא נשחט אינו נשחט באיטדיז ולא נשקל בליטרא].

ומתוך כך שנאמר בהמשך הכתוב, "אֶת דָּמָם תִּזְרַק עַל הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת חֶלְבָם תִּקְטִיר" משמע שמדובר בבכור תם בזמן שבית המקדש קיים שהוא עומד להקרבה ואם כן מבואר שאפילו בכור כזה ראוי להיות נמכר שלא כדברי רב נחמן אמר רבה בר אבוא.

אולם דחו קושיה זו, ואמרו, שאפשר שתחילת הכתוב "לֹא תִפְדֶּה", המלמד שהבכור נמכר, מדבר בבכור בעל מום. וסוף הכתוב "אֶת דָּמָם תִּזְרַק עַל הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת חֶלְבָם תִּקְטִיר" המדבר בבכור שקרב למזבח, מדבר בבכור תם.

ולדות של כהנת ושל שפחתה שנערבו

כהנת ושפחתה שילדו יחד, ונערבו הוולדות, ואין יודעים מי הכהן ומי העבד, כל אחד מהם הוא ספק כהן ספק עבד של כהן, ונאמו בהם הדינים הבאים:

א. לעניין אכילת תרומה וזכייה בה. מאחר שעבד כהן אוכל בתרומה ככהן, **שניהם מותרים לאכול** בתרומה. אבל אין אחד מהם מקבל תרומה בגורן במקום חלוקת התרומה, כי אין נותנים תרומה לעבד בלא רבו, וכל אחד מהם הוא ספק עבד. **וכשיבואו יחד לגורן, יטלו שניהם יחד חלק אחד** עבור מי מהם שהוא כהן.

ב. לעניין היתר בבת ישראל. מאחר שכל אחד מהם הוא ספק עבד אינם מותרים בבת ישראל, ואין להם תקנה אלא כשיגדלו וירצו לשאת אשה, **ישחררו זה את זה**, ומעתה כל אחד מהם הוא ספק כהן ספק משוחרר, ויוכל לשאת בת ישראל.

ג. בכור שנולד בעדר שלהם. מבואר בברייתא, שמאחר שכל אחד מהם הוא ספק כהן, אינו צריך לתת הבכור לכהן אחר, אלא **משהה אותו עד שייפול בו מום, ואוכל אותו במומו.**

ורב מרשיא היה סבור שדין זה אמור אף בזמן שבית המקדש קיים, שדין הבכור להיות קרב למזבח, ואף על פי כן, אלו לא יתנו את הבכור

שלהם למזבח, כי אם יתנו, יפסידו, שלא יוכלו לאכול מבשרו, משום שכל אחד מהם הוא ספק כהן, וספק כהן אסור בקדשים, ולכן רשאים להשהות אצלם, עד שיהיה בו מום ויאכלו אותו בעצמם.

אולם לדברי רב נחמן אמר רבה בר אבוא אין הדבר כן, ובזמן שבית המקדש קיים אין הבכור שלהם כלל, שאין לכהנים חלק בו אלא אחר הקרבה, ואם כן אינם יכולים להשהותו אצלם. ודין הברייתא רק בזמן הזה, שאין הבכור עומד להקרבה, ולכן גם בעודו תם עומד להיות בו מום ולהיאכל, והרי הוא ממון כהן, ומאחר שכל אחד מהם הוא ספק כהן, אין מוציאים ממנו מספק.

בהמות וממון הפטורים מדין עיר הנדחת

בזמן שבית המקדש היה קיים, אם הודחו רוב אנשי עיר לעבוד עבודה זרה, העיר נידונית בבי"ד של שבעים ואחד, בדין עיר הנדחת, אנשי מומתים, וכל רכושה אבד, שנאמר, "הִכָּה תִּכָּה אֶת יִשְׁבֵי הָעִיר הַהוּא לְפִי חֶרֶב הַחֶרֶם אֶתָּה וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּהּ וְאֶת בְּהֵמָתָהּ לְפִי חֶרֶב. וְאֶת כָּל שְׁלָלָהּ תִּקְבֹּץ אֶל תוֹךְ רְחֹבָהּ וְשָׂרְפָתָּ בָּאֵשׁ אֶת הָעִיר וְאֶת כָּל שְׁלָלָהּ כְּלִיל לַה' אֶלְקִיךָ וְהִיָּתָה תֵּל עוֹלָם לֹא תִבָּנֶה עוֹד" (דברים י"ג ט"ז-י"ז).

ודרש רבי שמעון, "החרם אתה ואת כל אשר בה ואת בְּהֵמָתָהּ לְפִי חֶרֶב", מיעוט הוא, דווקא בהמות העיר, ולא בהמות בכור ומעשר בהמה שבעיר, שאינן נחשבות כבהמות העיר, ואינם מותרמות. "וְאֶת כָּל שְׁלָלָהּ תִּקְבֹּץ אֶל תוֹךְ רְחֹבָהּ וְשָׂרְפָתָּ בָּאֵשׁ", מיעוט הוא, דווקא שלל העיר, כחומר ממון אנשי העיר ישרף ולא ממון גבוה, כמו ממון מעשר שני שבעיר, שאינו נחשב ממון העיר.

ומתחילה היה נראה, שבכור ומעשר בהמה בעלי מומים, מאחר שאינם קרבים, וניתנים להדיוט לכל דבר, [הבכור לכהן ומעשר בהמה לבעליו ישראל], הרי הם כשאר ממון שבעיר, ודינם לחרם. והמיעוט, "בְּהֵמָתָהּ" ולא בהמות בכור ומעשר בהמה, בא ללמד על בכור ומעשר תמימים הראויים להקרבה, שאינם בכלל בהמות העיר, ואינם חרם. ואם היו בהמות אלו נחשבות כממון גבוה, דין פשוט הוא, ומהמיעוט "שְׁלָלָהּ" ולא שלל גבוה כבר אנו למדים שאינם בכלל ממון העיר, ומתוך כך שהוצרך כתוב מיוחד ללמד עליהם, על כרחך ממון כהן ובעלים הם, ולא ממון גבוה, [ומכל מקום מחמת קדושתם, אינם נידונים כממון אנשי העיר]. וזה שלא כדברי רב נחמן אמר רבה בר אבוא שבכור תם בזמן שעמד להקרבה אינו ממון הכהן.

ודחו זאת ואמרו, שבוודאי בכור ומעשר תמימים הראויים להקרבה אינם בכלל ממון העיר מחמת המיעוט "שְׁלָלָהּ" ולא שלל שמים, שכן הם ממון גבוה, ולא ממון כהן ובעלים, והמיעוט "בְּהֵמָתָהּ" בא ללמד על בכור ומעשר בעלי

מומים, אף שאינם ראויים להקרבה, וזהם ממון הדיוט, מכל מקום אינם בדין עיר הנדחת, שכך הוא המיעוט, "הִחַרְם אֶתְּהָ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּהּ וְאֶת בְּהֵמָתֶיהָ לְפִי חֶרֶב", דווקא בהמות הנאכלות ככל בהמות העיר, יצאו בכור ומעשר שאף על פי שהם ממון הדיוט, אינם נאכלים כשאר בהמות העיר, שמחמת קדושה שבהם, אינם נמכרים באיטליז ולא נשקלים בליטרא.

מכירת קדשים שנעשה בהם מום

קדשי מזבח שארע בהם מום, ונפסלו מהקרבה, נמכרים להיאכל כחולין, ובממון שיתקבל בעדם, יביאו בהמה אחרת לקרבן.

ומבואר במסכת בכורות, שאף שאין ראוי לזלזל בבהמות אלו, **מכל מקום, כדי שלא יהא הפסד ממון, התירו למכור אותם בשוק כשאר בהמות.**

יוצאים מכלל זה בכור ומעשר בהמה, מאחר שבשר הבכור ניתן לכהן ובשר המעשר לבעלים, ואינם לגבוה, לא התירו למכרם בזלזול, ואינם נמכרים באיטליז ולא נשקלים בליטרא.

קרבן שבועת הפיקדון בקדשים קלים

מי שהפקידו אצלו ממון, וכשתבעו ממנו להשיב, כפר ואמר שלא קיבל את הממון, ונשבע על כך לשקר, אם לאחר מכן הודה שנשבע לשקר, משלם הוא קרן, ומוסיף חומש, [נעל כל ארבע מוסיף אחד], ומביא קרבן שבועת הפיקדון, שנאמר, "נִפְּשׁ כִּי תִחָטָא וּמַעְלָה מֵעַל בַּה' וְכִחֵשׁ בְּעַמִּיתוֹ בְּפִקְדוֹן ... וְנִשְׁבַּע עַל שְׁקֶר ... וְהָיָה כִּי יִחָטָא וְאָשֵׁם וְהָשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזַל ... וְשָׁלַם אֹתוֹ בְּרֵאשׁוֹ וְחִמְשִׁתּוֹ יִסֹּף ... וְאֶת אֲשָׁמוֹ גָּבִיא לַה' אֵיל תְּמִים מִן הַצֹּאן ..." (ויקרא ה).

ולדעת רבי יוסי הגלילי, כן הדין גם אם היה אותו ממון קדשים קלים, שנאמר, "וּמַעְלָה מֵעַל בַּה' ...", לרבות קדשים קלים, הנחשבים ממון בעלים, ויהיו בכלל הכתוב "וְכִחֵשׁ בְּעַמִּיתוֹ". ובכלל זה, **בכור, ומעשר בהמה, ושלמים.** ולפיכך, כל אלו, **אם מסרם הבעלים לפקדון, וכפר השומר בדבר, והודה, משלם על כך קרן וחומש ואשם.**

ולדברי תנא קמא בברייתא, דעת בן עזאי, שהשלמים [והבכור] אכן נחשבים ממון בעלים לעניין זה, אבל מעשר בהמה אינו נחשב ממון בעלים, כי אין הבעלים יכולים למוכרו, לא חי ולא שחוט, לא תם ולא בעל מום, ולפיכך לא נוהג בו דין זה.

ולדברי אבא יוסי בן דוסתאי, דעת בן עזאי, שהבכור לבדו נחשב ממון בעלים לעניין זה, שאם הפקידו אצל שומר, וכפר השומר, והודה, משלם קרן וחומש ואשם. אבל מעשר בהמה ושלמים אינם נחשבים ממון בעלים. מעשר

בהמה, משום שאינו יכול למוכרו כנ"ל. ושלמים, משום שחלה עליהם קדושה, שהם טעונים סמיכה ונסכים ותנופת חזה ושוק.

ומכל מקום, לדברי הכל הבכור נחשב ממון בעלים לעניין זה. ולכאורה מתוך שהוזכר כאן עם השלמים התמימים העומדים להקרבה, גם הבכור האמור כאן מדובר בבכור תמים בזמן הבית, שהוא עומד להקרבה, ומבואר שגם בכור העומד להקרבה נחשב ממון בעלים. שלא כדברי רב נחמן אמר רבה בר אבוא.

ודחה זאת אביי, ואמר, שאפשר שהברייתא מדברת בבכור בחוץ לארץ, כדעת רבי שמעון, האומר, שראוי הוא להקרבה אם יעלו אותו, אבל לכתחילה אין מביאים אותו, אלא ממתנינים לו שיהיה בו מום ויאכל במדינה. ולכן הוא נחשב ממון בעלים. אבל בכור תמים בארץ ישראל, העומד להקרבה בוודאי, אינו נחשב ממון בעלים.

קושיה ממשנתנו

הנה במשנתנו מבואר שרבי יוחנן בן נורי היה סבור, שכהן עושה תמורה בבכור הניתן לו, כי הוא זוכה בו מחיים. והכוונה לבכור תם בזמן הבית, שהוא ראוי להקרבה, כמו חטאת ואשם הנזכרים במשנה, ואם כן מבואר, שבכור תם בזמן הבית נחשב ממונו של כהן, שלא כדברי רב נחמן אמר רבה בר אבוא.

ודחה זאת רבינא ואמר, שלא נאמרו דברים אלו אלא לעניין בכור בחוצה לארץ, וכדעת רבי שמעון, שלכתחילה אין מעלים אותו לארץ להקרבה, אלא ממתנינים לו עד שיהיה בו מום, הוא נחשב ממון כהן, אבל הבא להקרבה בארץ, אינו נחשב ממונו.

מחלוקת תנאים בברייתא

מצינו ברייתא, בה נחלקו תנא קמא ורבי שמעון, אם הכהן עושה תמורה לבכור. ורצו לומר, שנחלקו תנאים אלו בדינו של רב נחמן, אם הכהן זוכה בבכור חיים בזמן הבית, ונמצא דדברי רב נחמן כדעת יחיד.

ודחו זאת ואמרו, שהמחלוקת בברייתא היא בבכור בחוצה לארץ בלבד, וכמו שנחלקו רבי יוחנן בן נורי ורבי עקיבא במשנתנו.

למי מוכרים בכור תמים בזמן הזה

נתבאר, שבכור תמים בזמן הזה, מאחר שאינו עומד להקרבה, אלא לשהייה עד שיהיה בו מום, ויאכל במומו, לפיכך עוד בעודו תמים נחשב הוא כממונו של כהן, ומאחר שניתן לכהן, יכול הוא למוכרו למי שירצה, כמו שמוכר את שאר נכסיו.

ואמר רב חסדא, שדווקא לכהן אחר יכול הכהן הזה למכור את הבכור, אבל לישראל לא ימכור, כי יש לחוש שיטיל בו הישראל מום, וילך אצל חכם ויאמר, בכור זה נתן לי כהן כשיש בו מום זה, ויתיר לו החכם את הבכור על ידי המום. [והדין הוא, שאם הטילו בבכור מום בכוונה, אינו מותר על ידו באכילה]. ודווקא במכירה לישראל יש חשש כזה, אבל אם ימכור לכהן אחר אין לחוש לכך, כי כשכהן רוצה שהחכם יתיר לו את הבכור על ידי מום, צריך הוא להביא עדים שנפל בו המום מאליו.

והקשו על הטעם הזה, שכן כך אמר רב, אין חכם רואה מום בבכור להתירו לישראל אלא אם כן מביא עימו את הכהן שנתן לו את הבכור. [שאם לא כן יש לחוש שלא קיבל את הבכור מכהן, אלא בכור צאנו היה, ומעכבו לעצמו]. וכיון שצריך הישראל להביא עימו את הכהן שנתן לו את הבכור, לא יוכל לשקר בפניו לחכם, לומר לו שקיבל את הבכור עם המום.

ואמר רב הונא בריה רב יהושע טעם אחר, למה אסור לישראל לקנות בכור תמים מכהן, "מפני שנראה ככהן המסייע בבית הגרנות", כלומר הכהן המקבל את התרומה בגורן, אסור שיסייע לבעל הגורן במלאכתו, כי אם יעשה כן, נראה שמקבל את התרומה בשכר סיוע זה, ויש לו לקבלה בעבור כהונתו, ולא בעבור עבודה אחרת. וכמו כן, כשמוכרים את הבכור, מאחר שצריכים להמתין לו עד שיהיה בו מום, מוכרים אותו בזול, ונמצא שאם ימכור הכהן את הבכור לישראל, הרי הוא מוכר לו בזול, ונראה עושה זאת כדי שיתן לו הישראל בכורות שיוולדו לו עוד בעדרו, ונמצא מוזיל לו במכירה זו, כדי לקבל ממנו בכורות בעתיד, ויש לו לקבל את הבכורות בעתיד בלא תמורה.

ומעשה במר זוטרא שנזדמן לביתו של רב אשי, ונתנו לו לאכול בשר בכור, [שהוא בריא יותר], **כי לדעת רב אשי מותר לכהן למכור בכור לישראל, ואין זה דומה לכהן המסייע בבית הגרנות, כי הישראל משלם על הבכור, ומה שמוזיל לו הכהן, אין זה מפני שאומר, בעבור זה יתן לי בכור שיוולד לו בעתיד, שאין אדם מפסיד ממון וודאי עכשיו, בעבור ספק רווח בעתיד, [והסיבה שמוזיל היא משום שכן מחיר האמיתי של הבכור, משום צריך להמתין עד שייפול בו מום, ואי אפשר לאוכלו מייד, ואין כאן שום הוזלה].**

מתי הבכור ניתן לכהן

ישראל שנולד בכור בעדרו, אינו נותנו לכהן מיד, אלא עליו לטפל בו עד שיגדל מעט, בבהמה דקה שלושים יום, ובגסה חמישים יום.

ואם אמר לו הכהן, תן לי בתוך הזמן, ואני אטפל בו, אסור, כי הדבר מוטל על הישראל,

ואם הכהן מסייע לו, נראה שמקבל את הבכור בשכר זה, ככהן המסייע בבית הגרנות.

דף ט'

על אלו בהמות חלה קדושת תמורה

נאמר בעניין איסור תמורה "לא יִחְלִיפוּ וְלֹא יִמִּיר אֶתוֹ טוֹב בְּרָע אוֹ רַע בְּטוֹב וְאִם הָיָה יִמִּיר בְּהֶמְהָ בְּבִהְמָה וְהָיָה הוּא וְתִמְוֶרְתּוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ" (ויקרא כ"ז י') ללמד שתמורה חלה מכל בהמה של קדש על כל בהמה טהורה של חולין, ובכלל זה **צאן על בקר ובקר על צאן, כבשים על עזים ועזים על כבשים, זכרים על נקבות ונקבות על זכרים. ואפילו תמימים על בעלי מומים ובעלי מומים על תמימים**, שכך נאמר באיסור, "טוב בָּרַע אוֹ רַע בְּטוֹב", והטוב הם תמימים, והרע הם בעלי מומים.

אמנם קדושה ראשונה של בהמה, [לשם קרבן כלשהו, ולא לשם תמורת קרבן], לא חלה על בעלי מומים, ולכן לא יתכן שיהיו בעלי מומים קדושים בקדושה הראשונה, אלא כשמתחילה הוקדשו כשהיו תמימים, ואחר כך ארע בהם מום, אך מאחר שכבר קדשו, יש בהם קדושה גמורה, והממיר בהם בהמה אחרת, יש בה קדושת תמורה, ועל זה נאמר "טוב בָּרַע", שממיר בהמה תמימה, בבהמה קדושה שהיא עכשיו בעלת מום.

וקדושת תמורה חלה לכתחילה על בהמה בעלת מום, לפיכך הממיר בהמה בעלת מום בבהמת קדשים, נעשית בעלת המום תמורה, ועל זה אמר "רַע בְּטוֹב".

ואמרו שעניין זה שבהמה שהוקדשה מתחילה כשהיא בעלת מום אינה עושה בהמה אחרת תמורה, למד מהכתוב, "לא יִחְלִיפוּ וְלֹא יִמִּיר אֶתוֹ טוֹב בְּרָע אוֹ רַע בְּטוֹב", שאם ללמד על תמורת תמימה בבעלת מום ובעלת מום בתמימה, די היה לכתוב, "לא יִחְלִיפוּ וְלֹא יִמִּיר אֶתוֹ טוֹב בְּרָע אוֹ רַע בּוֹ", ולמה נאמר בפירוש פעם שניה "בְּטוֹב", לומר לך טוב מעיקרו [ואחר כך נעשה בעל מום], עושה תמורה, אבל רע מעיקרו, [שהיה בעל מום קודם שהוקדש], אינו עושה תמורה.

מלקות בתמורה גם של תמימה בתמימה

אף שנאמר, "לא יִחְלִיפוּ וְלֹא יִמִּיר אֶתוֹ טוֹב בְּרָע אוֹ רַע בְּטוֹב", הכל מודים, שאסור לעשות תמורה גם של בהמה תמימה בבהמה תמימה, והעושה כן לוקה ככל ממיר בהמה.

לדברי אב"י, עניין זה למד הוא **מהכתוב**, "לא יִחְלִיפוּ וְלֹא יִמִּיר אֶתוֹ טוֹב בְּרָע", שכן **אם אסור**

להמיר תמימה בבעלת מום, אף על פי שהוא עושה תמורה טובה יותר, קל וחומר שאסור לעשות תמורה של תמימה בתמימה, שאינו עושה את התמורה טובה יותר. ואין זה קל וחומר ממש, [שאם כן, לא היינו לומדים דין זה בקל וחומר, משום שאין עונשין מן הדין, כלומר אי אפשר ללמוד עונש מלקות על ידי קל וחומר], אלא עניין זה שאסור לעשות תמורה שהיא תמימה [אפילו לבהמה תמימה], מבואר מהכתוב שאסור לעשותה תמורה תמימה לבהמה בעלת מום, שמהכתוב הזה מבואר שאין עושים תמורה אפילו תמימה בכל אופן.

ולדברי רבא, אם מהכתוב הזה, הדבר נחשב כלימוד בקל וחומר, ואין עונשים מן הדין, אלא עניין זה שאין עושים תמורה אפילו תמימה בתמימה למד מייתור הכתוב, שאם ללמד על איסור תמורה תמימה בבעל מום ובעלת מום בתמימה, די היה לכתוב, "לא יִחְלִיפוּ וְלֹא יִמִּיר אֹתוֹ בְּרָע אוֹ רַע בּוֹ", ולמה נכתב פעמיים "טוב", האחד ללמד שרק טוב מעיקרו עושה תמורה כנ"ל, והשני ללמד שאפילו טוב בטוב אסור לעשות תמורה.

מלקות בתמורה בין בשלו בין בשל אחרים

בעניין איסור תמורה נאמר, "לא יִחְלִיפוּ וְלֹא יִמִּיר אֹתוֹ", וביארו, שהכתוב "לא יִחְלִיפוּ", משמעו לא יחליף בהמה שלו בשל אחרים, והכתוב "וְלֹא יִמִּיר אֹתוֹ" משמעו לא ימיר בהמה שלו בשלו, ומכאן שאיסור תמורה בין בשלו ובין בשל אחרים.

והיה צריך לכתוב את שני האופנים הללו, כי אם היה כתוב רק בלשון החלפה, היה מקום לומר, שיוצאת הראשונה לחולין, והתמורה לבדה נעשית קדושה במקומה, ולכן הוא לוקה. ולכן נאמר גם בלשון תמורה, ללמד שאע"פ ששתי הבהמות קדושות, גם כן הוא לוקה.

ובשל אחרים, אין הכוונה שהיתה לו בהמת קדשים, ובא לעשות בהמה חולין של אחרים תמורה לשלו, כי אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו, ואיך יקדיש את בהמת אחרים להיות תמורה. אלא הכוונה, שהיתה לאחרים בהמת קדשים, ובא לעשות בהמת חולין שלו תמורה לאותה בהמה קדשים של אחרים, ויכול לעשות כן אם אמר בעלים של אותה בהמת קדשים, "כל הרוצה להמיר בבהמתי ימיר". אבל בלא זה, אינו יכול לעשות תמורה לבהמת קדשים של אחרים.

תמורה של יחיד כנגד רבים

לדעת תנא קמא, קדושת תמורה חלה גם כשאין המניין שווה בשווה, כגון המיר בהמה אחת בשתיים או במאה, [שאמר על בהמת חולין, הרי

זו תמורת שתי בהמות קדשים אלו, או הרי זו תמורת מאה בהמות קדשים אלו] **וכן** כשהמיר **שתי בהמות או מאה בבהמה אחת**, [שאמר על שתי בהמות של חולין, או על מאה בהמות של חולין, הרי אלו תמורת בהמה אחת זו של קדשים], בכל האופנים הללו חלה קדושת תמורה כמו שאמר, שנאמר "וְאִם הָמִיר יָמִיר בְּהֶמְהָ בְּבִהְמָה וְהָיָה הוּא וְתִמְוָרְתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ", ו"בהמה" משמעו בין יחיד בין הרבה, כמו שנאמר "וּבְהֶמְהָ רַבָּה" (יונה ד' י"א).

ולדעת רבי שמעון, אין תמורה חלה אלא בהמה אחת על בהמה אחת, שנאמר, "וְהָיָה הוּא וְתִמְוָרְתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ", הוא אחד ותמורתו אחד. ואף מהכתוב, "וְאִם הָמִיר יָמִיר בְּבִהְמָה בְּבִהְמָה" יש ללמוד שהכוונה בהמה אחת בבהמה אחת, דסתם "בהמה", לשון יחיד, [ורק מקום שנאמר בפירוש "וּבְהֶמְהָ רַבָּה", משמעו הרבה בהמות].

תמורה אחר תמורה לדעת רבי שמעון

נתבאר שלדעת רבי שמעון, אין קדושת תמורה אלא בהמה אחת בבהמה אחת, אבל לא יהיו שתי בהמות קדשות תמורה בבהמה אחת.

ולדברי רבי שמעון בין לקיש, כל זה במעמד אחד, כלומר בבת אחת לא יהיו שתי בהמות תמורה לבהמה אחת, אבל בזו אחר זו הדבר אפשרי [=ממירין וחוזרין וממירין], שהרי גם אחר שהמיר פעם אחת, הבהמה הראשונה עדיין קדושה, ואם כן, אם חזר והביא בהמה נוספת של חולין, ואמר עליה, הרי זו תמורת זו, נעשית גם זו תמורה. וכן שנינו ברייתא אחת, יכול כשם שאמר רבי שמעון, שאין ממירין שנים באחד, כך אין ממירין וחוזרין וממירין, תלמוד לומר, "וְהָיָה הוּא וְתִמְוָרְתוֹ", אפילו במאה.

ולדברי רבי יוחנן, דעת רבי שמעון, שאין בהמה עושה תמורה אלא פעם אחת בלבד, ובין בבת אחת, ובין בזה אחר זה, אין שתי בהמות נעשות תמורה לבהמה אחת. וכן שנינו בברייתא אחת, כשם שאין ממירין אחד בשנים, כך אין ממירין וחוזרין וממירין.

ספיקו של רבי אבין

היה אחד מחויב אשם, והקדיש בהמה [א-] לצורך קרבן זה, הרי זו קדושה קדושת אשם. המיר בה בהמת חולין הרי זו קדושה קדושת תמורה. נעשה האשם בעל מום, הרי זה מחללו על בהמה אחרת [ב-] שתהא קרבה אשם תחת הראשון. אבד האשם הזה, והביא בהמה אחרת [ג-] לאשמו, ואחר כך נמצא האשם הזה [ב-]. מאחר שכבר קרב אשם בעבורו, אין זה קרב לאשם, אלא יהיה קרב עבורו לעולה. ונמצא שבהמה זו באה תחילה תחת אשם ראשון להיות קרבה אשם, אך לבסוף נדחית מכך ותהא קרבה

והנה לדברי האומרים, שלדעת רבי שמעון אין עושים תמורה לבהמה אלא פעם אחת, יש להסתפק בזו [ב-] אם ניתן לעשות לה תמורה. שכן מצד אחד קדושתה של האחרונה מכח הראשונה שכבר עשו לה תמורה, ואם כן אפשר שכשם שהראשונה, אי אפשר לעשות לה תמורה פעם שניה, כך זו שבאה מכוחה אי אפשר לעשות לו תמורה. ומצד שני, כיון שזו חלוקה מהראשונה, שאינה אותה בהמה [=שני גופים], וגם אינה אותה קדושה [=שתי קדושות], שהראשונה היתה לאשם וזו עומדת לעולה, הרי זו כבהמת קדשים אחרת, שלא עשו לה תמורה מעולם, וניתן לעשות לה תמורה.

ואמנם היה יכול להסתפק כמו כן בגוף אחד ושתי קדושות, [כגון שעשה תמורה פעם ראשונה לבהמה ב' כשעמדה לאשם ורוצה לעשות שוב כשנתקה לעולה] או בשני גופים וקדושה אחת [כגון שעשה תמורה לבהמה א' כנ"ל ובא לעשו לשניה כשעדיין עמדה לאשם] אך בא להסתפק אף אם נאמר שבאופנים הללו אינו עושה תמורה מה הדין בשני גופים ושתי קדושות.

ולא נפשט הספק הזה. כן הוא לפי הלשון ראשון בגמרא.

וללשון שני בגמרא, נסתפק רבי אבין בשני גופים וקדושה אחת, וכן בגוף אחד ושתי קדושות. אבל בשני גופים שתי קדושות לא הסתפק, ונראה דפשוט לו שבאופן הזה חלה תמורה גם על האחרון.

הקדש שני אינו מוסיף חומש

מי שהקדיש בהמה לקרבן, ונעשה בה מום, הרי זה מחלל אותה על המעות, שנכנסות המעות לקדושה תחת הבהמה, ובמעות הללו מביא בהמה אחרת לקרבן תחת הראשונה שיצאה לחולין. וכשמחלל את הבהמה על המעות, הרי זה מביא מעות שווה כפי שווי הקרן ועוד חומש, שנאמר "וַיִּסַּף חֲמִישָׁתוֹ עַל עֶרְכָּךָ" (ויקרא כ"ז י"ג), כגון אם היתה הבהמה שווה ארבע, הרי זה מביא חמש [הקרן ארבע, והתוספת עוד חומש מהכל].

ואמר רבי יהושע בן לוי, שדין זה, שצריך להוסיף חומש בחילול הבהמה על המעות, אינו אמור אלא בהקדש ראשון, כלומר כשמחלל את הבהמה הראשונה שהקדיש לקרבן הזה, אבל אם ארע בה מום וחילל אותה על המעות, וקנה בהם בהמה אחרת, ושוב ארע מום גם בבהמה האחרונה, כשמחלל את האחרונה על המעות, אינו מוסיף על כך חומש.

ואמר רב פפא, שדין זה למד מהכתוב בעניין הקדש בתים, "וְאִם הַמִּקְדָּשׁ יִגָּאֵל אֶת בֵּיתוֹ וַיִּסַּף חֲמִישִׁית כֶּסֶף עֶרְכָּךָ עָלָיו וְהָיָה לוֹ" (ויקרא

כ"ז ט"ו, שמשמע דווקא "המקדיש" מוסיף חומש כשבא לחלל קדושה ראשונה שהקדיש, אבל המתפיס בקדושה שכבר היתה, אינו מוסיף חומש כשבא לחלל קדושה אחרונה.

ספיקו של רבי אבין

היה אחד מחויב אשם, והקדיש בהמה [א-] לצורך קרבן זה, הרי זו קדושה קדושת אשם. נעשה בה מום וחיללה בקרן וחומש, והביא בהמה אחרת [ב-] תחתיה, ואבדה האחרונה, והביא אחרת [ג-] לאשם, ואחר כך נמצאת זן שאבדה [ב] נמצא שבהמה זו באה תחילה תחת אשם ראשון להיות קרבה אשם, אך לבסוף נדחית מכך ותהא קרבה עולה.

ונסתפק רבי אבין, האם כיון שבאה בהמה זו תחת הראשונה, הרי זו נחשבת כהקדש שני, ואם ארע בה מום ובא לחללה, אינו מוסיף חומש. או מאחר שאין זו בהמה ראשונה [=שני גופים], וגם אין בה קדושת אשם כמו הראשונה, שהרי עומדת היא עתה לעולה [=שתי קדושות], הרי זו כקדושה ראשונה, ואם ארע בה מום ובא לחללה, הרי זה מוסיף חומש.

ואמנם היה יכול להסתפק כמו כן בגוף אחד ושתי קדושות, [כגון שאבדה ראשונה והקריב אחרת לאשם ואחר כך נמצאת הראשונה והרי היא עומדת לעולה], או בשני גופים וקדושה אחת [כגון שארע מום בראשונה והביא שניה ועדיין היא בפנינו] אך בא להסתפק אף אם נאמר שבאופנים הללו אינו מוסיף חומש, מה הדין בשני גופים ושתי קדושות.

ולא נפשט הספק הזה. כן הוא לפי הלשון ראשון בגמרא.

וללשון שני בגמרא, נסתפק רבי אבין בשני גופים וקדושה אחת, וכן בגוף אחד ושתי קדושות. אבל בשני גופים שתי קדושות לא הסתפק, ונראה דפשוט לו שבאופן הזה מוסיף חומש גם על האחרון.